

Morální uvažování u současné generace v období mladé dospělosti

Lucie Kučerová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie KUČEROVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Morální uvažování u současné generace v období
mladé dospělosti**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti psychologie.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JANKOVSKÝ, Jiří. Etika pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha : TRITON, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Psychologie moudrosti a dobrého života. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. 144 s. ISBN 978-80-247-2362-4.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

TYRLÍK, Mojmír. Morální jednání. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2004. 134 s. ISBN 80-210-3535-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 7. 5. 2010

..... Kucera

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce pojednává o morálce a morálním uvažování dnešní generace mladých dospělých. Teoretickou část tvoří přehled o přístupech k morálce, jsou definovány nejdůležitější pojmy a v neposlední řadě také charakteristika a znaky mladé dospělosti. Druhá, výzkumná část se zaměřuje na různá morální dilemata a následné postoje mladých dospělých k těmto dilematům.

Klíčová slova: etika, mladá dospělost, morálka, norma, svědomí

ABSTRACT

This work treats of morality and moral thinking of current generation of young adults. The theoretical part forms summary of accesses to morality, there are defined most important notions and not least characteristics and signs of young adulthood, too. The second, experimental part focuses on various moral dilemmas and post-attitude of young adults to these dilemmas.

Keywords: ethic, young adulthood, morality, norm, conscience

Děkuji PhDr. Haně Včelařové za poskytnuté konzultace, cenné podněty a pokyny při vypracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ETIKA A MORÁLKA	11
1.1 SVĚDOMÍ	12
1.2 NORMA A ZÁKON	12
1.3 KODEXY MRAVNÍCH NOREM	13
1.4 KATEGORIE MRAVNOSTI	13
1.4.1 Kierkegaardova vertikála moudrosti.....	14
2 MORÁLKA JAKO PSYCHOLOGICKÉ TÉMA	16
2.1 MORÁLNÍ VÝVOJ V SOUČASNÝCH PSYCHOLOGICKÝCH PŘÍSTUPECH.....	17
2.1.1 Kognitivně – vývojový přístup	17
2.1.2 Psychoanalytický přístup	20
2.1.3 Sociálně – kognitivní teorie Alberta Bandury	20
3 MLADÁ DOSPĚLOST	21
3.1 CHARAKTERISTIKY PROMĚN	21
3.2 ZNAKY DOSPĚLÉHO.....	22
3.3 CHARAKTERISTIKA MLADÉ DOSPĚLOSTI.....	23
3.4 MORÁLNÍ UVAŽOVÁNÍ A STABILIZACE VZTAHU K SOCIÁLNÍM NORMÁM	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	29
4.1 DRUH VÝZKUMU.....	29
4.2 METODY VÝZKUMU	30
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	30
4.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	30
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	32
5.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÝCH OTÁZEK.....	32
5.2 SHRUTÍ VÝZKUMU	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM OBRÁZKŮ	51
SEZNAM TABULEK	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou morálky mladých dospělých. Pro toto téma jsem se rozhodla, protože je mi uvedená věková skupina velmi blízká, zajímá mě jejich postoj k životu na začátku dlouhé životní etapy, dospělosti.

V průběhu uplynulých let došlo ke změnám. Společnost se ubírá jiným směrem a tento fakt může vyvolávat mnohé nejistoty u lidí, kteří stojí na prahu života, hledají si životního partnera a profesní uplatnění. Tlak společnosti ke stále lepším výkonům je všudypřítomný, a tak může jít podle mého názoru často morálka a morální hodnoty stranou. Hledáme si co možná nejjednodušší a nejpohodlnější cestu k vytyčeným cílům. Ovšem stejně jako všechno ostatní v našem životě, ani otázka morálky a postoje k ní není nejsou pouze černobílé. Nic není jen dobré nebo špatné. Nemohu souhlasit s názory některých lidí, kteří tvrdí, že generace dnešních mladých dospělých je „zkaženější“ než ty předešlé. Každá doba, historické období má své klady i zápory, se kterými se mladý člověk musí, ať už dobrovolně či nedobrovolně, vyrovnávat. A v neposlední řadě také každé společenství lidí, každou společnost tvoří jak bezproblémoví jedinci, tak i osoby méně přizpůsobivé daným kulturním a společenským podmínkám.

A právě proto chci se všemi výše uvedenými skutečnostmi hlouběji pracovat ve své bakalářské práci. Teoretická část slouží jako objasnění základních pojmů, teoretických východisek týkajících se problematiky morálky v souvislosti s mladou dospělostí. Zabývám se zde také různými přístupy k morálnímu vývoji.

Cílem praktické části je pomocí dotazníkového šetření získat průhled do morálního uvažování dnešní generace mladých dospělých. Zjistit, zda přemýšlejí o morálních otázkách, morálních dilematech a poukázat na skutečnost, že ani mladým dospělým není toto téma zcela lhostejné a neznámé.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ETIKA A MORÁLKA

Jak uvádí Cakirpaloglu (2004, s. 316): „Etika je filozofickou disciplínou zabývající se vysvětlením a zdůvodněním fenoménu mravnosti, zejména principu lidského cílevědomého chování v souladu s mravními kategoriemi dobra, závaznosti, odpovědnosti, trestu. Etika hodnotí činnost člověka kritériem dobra a zla, jejím cílem je najít společné a obecné principy, z nichž morálka pramení, případně zdůvodnit morálku.“

Morálka je dnes pro mnohé problematickým pojmem. Pokud jsme dotázáni, co je vlastně morální a co nemorální, často znejistíme. Obvinění z nemorálního jednání tak má bigotní příchut', trvání na morálním způsobu života vzbuzuje podezření z ustrnulého pohledu na svět (Heidbrink, 1997).

Dle Kábrta (In Jankovský, 2003): „Výraz „morálka“ lze etymologicky odvodit z latinského slova „mos“, v plurálu „mores“, čemuž odpovídá české „mrav, zvyk, obyčej“, popřípadě i „způsob“.“ V původním slova smyslu pak znamená vůli, která je člověku uložena autoritou (Jankovský, 2003).

Jak uvádí Jankovský (2003, s. 24): „Z toho vyplývá, že morálka je soubor uznávaných mravních norem vyplývajících z určitého chápání hodnot, z jejich povahy a hierarchie. Tento souhrn hodnotících soudů, názorů, pravidel, zvyků a ideálů, jímž se lidé ve svém jednání řídí, je kulturně a historicky podmíněn. V každé době podléhá kontrole, a to jak vnější (sociální), tak vnitřní (svědomí). Právě ve vztahu jedince k morálce se utváří jeho sociální identita vůči společnosti, v níž žije.“

Morálka hodnotí lidské chování z hlediska dobra a zla, a to v porovnání s lidským svědomím. Morální neboli mravně dobré je to jednání, jež je ve shodě se svědomím jednajícího. V tomto smyslu ovšem již nehovoříme o morálce, ale o mravnosti konkrétního člověka. Mravnost však nelze objektivně posuzovat, neboť žádný člověk není schopen průkazným způsobem nahlédnout do svědomí jiného člověka. Má-li být jednání člověka posuzováno, pak je to možné pouze z hlediska dodržování daných norem, tedy morálky. Morálka tak plní funkci poznávací (interpersonální vztahy, vztah ke společnosti), regulativní (chování člověka) a humanizační (zvyšování člověka, lidskost).“

Morálka nebyla a není vytvářena pro pohodlí a spokojenost, ale ze snahy překonávat sama sebe, přítomnou skutečnost ve jméno hodnot budoucnosti (Kučerová, 1994).

1.1 Svědomí

Svědomí lze chápat jako podstatnou složku mravnosti, která dává člověku schopnost morálně hodnotit své jednání (Jankovský, 2003).

V souvislosti se svědomím existují rozmanité přístupy. Jak uvádí Špidlík (In Jankovský, 2003): „V názorech morální teologie je patrný tradiční proud, jenž vnímá svědomí jako „...*hlas Boží pravdy a spravedlnosti v lidském srdci, zjevení věčného zákona, volání Krista, který nás zve a nutká, abychom ho následovali.*“ Je respektována dávná tradice, která je ovlivněna řeckou filozofií. Příkladem je výraz užívaný Sokratem „daimónion, tedy božstvo, vnitřní hlas v nás. Křesťanský pohled na svědomí byl ovlivněn také učením stoiků. Současná morální teologie respektuje lidskou realitu a svobodu svědomí. Svědomí je vnímáno jako místo setkávání Boha s člověkem (Jankovský, 2003).

Z pohledu současné filozofické antropologie se v souvislosti se svědomím dostává do popředí odpovědnost člověka, svědomí je stále více chápáno jako funkce celé osobnosti (Jankovský, 2003).

Přístupy psychologie, pedagogiky a sociologie v otázce svědomí se navzájem prolínají. V psychologii je svědomí vnímáno jako internalizace norem člověkem, což znamená, že se jedinec musí s normami identifikovat. Pozornost fenoménu svědomí věnovali zejména S. Freud a C. G. Jung (Jankovský, 2003).

Podle sociologických přístupů je obsah svědomí závislý na sociokulturních vlivech, které jsou velmi rozdílné, protože co je v jedné kultuře vnímáno jako dobro, může být jinou kulturou odsuzováno jako zlo. Na druhé straně není svědomí čistý nepopsaný list, závislý zcela na vlivu sociokulturních podmínek. V obsahu svědomí každého člověka je cosi původního, co je nezávislé na výhradním působením z vnějšku. Svědomí tedy nezačíná od nuly. Pro rozvinutí základních obsahů svědomí je důležité působení výchovy a vzdělávání, což je doménou pedagogiky (Jankovský, 2003).

1.2 Norma a zákon

Nutnou podmínkou důstojného a funkčního soužití ve všech sférách společnosti je přechod od subjektivní morality, tedy rozlišování mezi morálně dobrým a zlým k mravnosti. Je tedy zapotřebí, aby společenské normy a mravy byly respektovány svědomím člověka (Jankovský, 2003).

Jak uvádí Jankovský (2003, s. 46): „Normy uspokojují potřebu orientace člověka ve světě, neboť dávají určitý obecně závazný řád. Člověk se normám učí v rámci lidské společnosti v důsledku různých forem sociálního tlaku.“

Za mravní normu je považováno „nepsané pravidlo“, které platí v určité společnosti. Mravní norma je určována tradicí, zvykem a podporována silou veřejného mínění, a proto zavazuje jedince v jeho svědomí (Jankovský, 2003).

Pokud je norma vyhlášena příslušným veřejně oprávněným orgánem, stává se normou právní a může mít formu zákona. Její plnění už není záležitostí pouze svědomí člověka, ale jeho chování je ve vztahu k ní posuzováno z hlediska příslušné normy (zákona). Překročení právní normy je sankcionováno. V této souvislosti je často citován výrok T. G. Masaryka, že zákon je etické minimum a morálka etické maximum (Jankovský, 2003).

1.3 Kodexy mravních norem

Jak uvádí Kučerová (1994, s.14): „Každé historické období, každá epocha má svou soustavu obecně uznávaných a vyžadovaných způsobů chování a hodnocení. Mluvíme o kodexu mravních norem, který jako prostředek formování vztahů a vlastností člověka je odrazem i výrazem, podmínkou i výsledkem daného způsobu života. Každá morální soustava je pochopitelná jen ve svém historickém kontextu, se zřetelem k místu, času, konkrétním podmínkám, potřebám a možnostem lidské existence. Avšak není vysvětlitelná z tohoto kontextu beze zbytku. S postupujícím vývojem, s diferenciací společnosti, s přibývajícím složitostí a rozmanitostí života i člověka se komplikuje i oblast morálních hodnot. Minulost se přelévá do přítomnosti, v níž pramení i budoucnost.“

Základem evropské kultury je nejen tradice antického racionalismu, ale i tradice židovsko-křesťanského náboženství. Desatero božích přikázání vyslechl Mojžíš na vrcholu hory Sinaj a vyryl je jako zákon do kamene, na věčnou výstrahu svému lidu. Věřícím se desatero po staletí jevílo jako absolutně platné. Stačí však otevřít Starý zákon, abychom se přesvědčili o jeho relativitě a historické podmíněnosti (Kučerová, 1994).

1.4 Kategorie mravnosti

Mravní hodnocení vyjadřuje kategorie dobra a zla. V chápání dobra není filozofie etiky jednotná. Teologisté tvrdí, že pojem dobra je zásadnější než pojem pravdy. Argumentují

tvrzením, že pravdivost akce je určena jejími důsledky. Skutek je dobrý, jestliže je užitečný. V psychologii z tohoto pojetí dobra vycházel Alfred Adler, rozvíjeli je američtí behavioristé. Opačný názor zastávají deontologové (Kant), podle nichž je skutek dobrý nebo špatný nezávisle na vlastních důsledcích (Cakirpaloglu, 2004).

Z hlediska psychologie není tak důležitý obsah toho, co se považuje za dobro či zlo, ale vliv těchto kategorií na aktuální hodnocení vlastního jednání nebo plánování budoucích skutků (Cakirpaloglu, 2004).

Jak uvádí Tyrlík (2004, s. 7): „Pokusíme-li se dobré nebo morální vymezit empiricky, pak například z výzkumů L. Kohlberga (1984) vyplývá, že dobré je to, co:

- a) přináší spíše odměnu než trest
- b) uspokojuje vlastní zájmy při respektování zájmů druhých
- c) vede k ocenění jinými lidmi nebo
- d) je oporou společenského a právního systému.“

1.4.1 Kierkegaardova vertikála moudrosti

Jedním z nejhlubších křesťanských pojetí moudrosti a dobra se setkáváme u dánského filozofa S. Kierkegaarda (Křivohlavý, 2009).

Jeho vertikála moudrosti má tři stádia:

1. Estetické stadium: toto stadium definuje jako život charakterizovaný odevzdáním se rozmaru, okamžiku, instinktu, bezprostřednímu momentu. Život v tomto stadiu umožňuje bezproblémové zařazení se do světa, v němž žijeme.
2. Morální stadium: S. Kierkegaard rozuměl tímto stadiem to, co je možno vidět jako sociální nadhled nad tím, co se běžně dělá. Morálka se soustředí na to, co je podstatné tam, kde lidé žijí vedle sebe, dostávají se do konfliktů a mají nepřátelské vztahy, nebo naopak spolupracují. Hledal obecné zákonitosti, které se snaží řídit soužití lidí. Nacházel je v morální oblasti a morálních zákonech. Podle Kierkegaarda je morálka dílem naší svobody. Lidé si vytvářejí morální normy svobodně, z vlastní vůle.

3. Vrstva hodnot nad hodnotami – vrstva Absolutna: třetí rovinou je to, co přesahuje běžné etické normy. Jde o vztah k nekonečnu. „Absolutno“ je u Kierkegaarda objevení zdroje veškerého smyslu života (Křivohlavý, 2009).

2 MORÁLKA JAKO PSYCHOLOGICKÉ TÉMA

Aktuální psychologické pojetí morálky souvisí s intelektuálním vývojem moderního věku. V historickém přehledu Kurtinss & Gewirtz (1984) zdůrazňují, že v antickém období byl rozum východiskem k nalezení absolutního, objektivního a jistého poznání, což se v oblasti morálky týkalo objektivních morálních norem. Ve středověku bylo pojetí morálky svázáno s vírou v Boha. Obdobně jako v antickém období i pro středověk byla typická představa existence objektivních morálních norem. V období renesance a novověku došlo k prudkému rozvoji poznání a v tomto důsledku byl nahrazen rozum i víra vědou. Vědecké poznání odmítlo možnost dosažení absolutního, objektivního nebo jistého poznání, pravda byla vnímána pouze jako relativistická (Dvořáková, 2008).

Morálka je teoreticky zakotvena ve více psychologických systémech – například v psychoanalýze, v kognitivní teorii a v teorii sociálního učení. Přestože tyto teorie vycházejí z odlišných systémů, hlavní pojmy každé z nich se vzájemně doplňují:

- emoce jako aktivační a motivační činitel,
- kognitivní zpracování situace a řízení aktivity,
- sociální zkušenost jedince jako zdroj informací o prostředí i o sobě (Tyrlík, 2004).

Komplexnější pojem, který integruje tyto psychologické kategorie je morální jednání, které bezprostředně nebo ve svých důsledcích zasahuje přímo či nepřímo jiné lidi, ale zároveň musí splňovat ještě další dvě podmínky:

- Jedinec si tyto důsledky pro ostatní musí uvědomovat a
- musí je považovat za dostatečně vážné (Tyrlík, 2004).

Variantou morální situace je morální dilema. Dilema může vyvolat situace, jejíž řešení vyvolává ambivalentní emoce. Každá z možností řešení je současně dobrá i špatná (Tyrlík, 2004).

Další vymezení morální situace předložil Eliot Turiel (1975), který upozornil, že mnohé případy pravidel nejsou morálními pravidly, ale konvencemi, protože na rozdíl od morálních norem mohou být konvence měněny (Tyrlík, 2004).

2.1 Morální vývoj v současných psychologických přístupech

Při pojednání o tématu morálního jednání nelze pominout zejména tři psychologické systémy: Kognitivně konstruktivistický přístup, sociálně kognitivní teorii nebo teorii sociálního učení a také psychoanalýzu (Tyrlik, 2004).

2.1.1 Kognitivně – vývojový přístup

Průkopníkem kognitivní psychologie morálky byl švýcarský vývojový psycholog Jean Piaget, autor významné teorie morálního vývoje, který v této oblasti odmítl předpoklad psychoanalýzy i behaviorismu. Podle něj si dítě samo aktivně vytváří svoje porozumění morálním normám (Dvořáková, 2008).

Jak uvádí Piaget (In Dvořáková, 2008): „*Veškerá morálka spočívá v systému pravidel a podstata veškeré morálky spočívá v respektu, který si jedinec k těmto pravidlům vytváří.*“

Piaget studoval morálku dětí z hlediska jejich vztahu k autoritám a z hlediska jejich pojetí spravedlnosti. Rozlišuje období heteronomní (5 – 11 let) a autonomní morálky (od 11 let). V heteronomním období se dítě řídí pravidly stanovenými vnější autoritou, jsou pro ně důležité důsledky činů. V autonomním stádiu je myšlení dítěte už abstraktní. Pracuje s pojmy a kategoriemi. Trest pro něj není nutná protiváha přestupku. Dítě je schopno porozumět sociálnímu původu, časovosti a relativitě norem. Autonomní morálka je tedy založena na zkušenosti v rovnosti s jinými, ve věku adolescenta především s vrstevníky (Tyrlik, 2004).

Jak uvádí Emler (In Tyrlik, 2004), na Piagetovo dílo navázal Lawrence Kohlberg, který odmítl jeho stádia autonomie a heteronomie jako nedostatečně konzistentní vývojová stádia, stejně jako důraz na sociální vztahy.

Kohlberg zdůraznil propojenost vývojových stádií morálky na kognitivní vývoj a stanovil dvě podmínky pro morální vývoj, které se ale neuplatňují hned na nejnižších stádiích:

- překonání autocentrismu a přijetí role druhého,
- uplatnění principu spravedlnosti a čestnosti (Tyrlik, 2004).

Jak uvádí Tyrlik (2004, s. 18): „Kohlberg převzal pro svá stádia morálního vývoje tři znaky Piagetova modelu kognitivní struktury:

- invariantní pořadí (následnost)

- ireverzibilita (nevratnost)
- obecnost (structured wholes).“

Zásadním rozdílem v pojetí Piageta a Kohlberga je, že zatímco celá populace dosáhne kognitivního vývojového stádia formálních operací, vývojově nejvyššího postkonvenčního stádia morálního usuzování dosáhne jen omezená část populace (Tyrlík, 2004).

Kohlberg popsal morální vývoj ve třech úrovních, přičemž každá úroveň je rozčleněna do dvou stádií:

1) Prekonvenční úroveň

Dítě vnímá kulturní pravidla, chápe označení dobré, zlé, správné, špatné. Interpretuje je z hlediska trestu, odměny či získání přízně (Tyrlík, 2004). Jak uvádí Heidbrink (1997, s. 75). „Vyhnout se určitému jednání, pokud jsme za něj potrestáni, a jednat, pokud následuje odměna, je považováno za základní lidskou (i zvířecí) motivaci. Jedna z klasických teorií učení, Skinnerova teorie instrumentálního podmiňování, se v podstatě zakládá na tomto předpokladu. Je-li určitý způsob jednání odměněn, stoupá následně pravděpodobnost jeho výskytu, není-li odměněn, klesá pravděpodobnost, že se bude opakovat. Na tomto stupni také znovu nalézáme „objektivní odpovědnost“, což je Piagetovo označení heteronomní morálky. Nezáleží na dobrém či špatném úmyslu nějakého jednání, nýbrž jen na skutečných důsledcích.“

a) Stupeň 1: Orientace na trest a poslušnost

Správné nebo špatné jednání je dáno jeho fyzickými důsledky bez ohledu na jejich hodnotu. Vyhnutí se trestu a podřízení síle je oceňováno jako správné (Tyrlík, 2004).

b) Stupeň 2: Instrumentálně – relativistická orientace

Jednání je chápáno jako dobré, pokud je prostředkem pro uspokojení vlastních potřeb. Mezilidské vztahy jsou chápány jako obchodní vztahy (Tyrlík, 2004).

2) Konvenční úroveň

Na této úrovni je správné takové jednání, které obhajuje zájmy rodiny, skupiny nebo národa, bez ohledu na bezprostřední důsledky (Tyrlík, 2004). Třetí stupeň morálky je také někdy popisován ctnostmi jako jsou přátelskost, slušnost a zdvořilost. Člověk chce být v očích okolí „dobrým člověkem“ (Heidbrink, 1997).

a) Stupeň 3: Orientace na interpersonální soulad aneb „hodný chlapec, milé děvčátko“

Charakteristické pro tento stupeň je chování, které ostatní lidé schvalují, je vysoce konformní. Jedinec je oceňován za pěkné chování (Tyrlík, 2004).

b) Stupeň 4: Orientace na „zákon a řád“

V tomto stupni je dobré chování charakterizováno plněním povinností, prokazováním úcty vůči autoritám a udržování stávajícího řádu (Tyrlík, 2004).

3) Postkonvenční úroveň

Jedinec si vymezuje hodnoty a principy, které jsou platné a aplikovatelné nezávisle na autoritě skupin nebo osob, které jsou jejich nositeli.

a) Stádium 5:

Jak uvádí Heidbrink (1997, s. 80): „Zákony tu jsou k všeobecnému blahu a chrání práva všech lidí. Má být dosaženo co možná největšího užitku pro co největší množství lidí. Život a svoboda jsou hodnoty absolutního charakteru.“

b) Stádium 6:

Tento stupeň představuje orientaci na univerzální etické principy. Tyto principy jsou abstraktní a univerzální, nejde o konkrétní morální pravidla (Tyrlík, 2004).

Vymezení třetí úrovně morálního vývoje a především šestého stupně přineslo praktické komplikace. Spolupracovnice Kohlberga usoudily, že jeho přístup k morálnímu usuzování je pro ženy nepřijatelný a diskvalifikující. Na základě skutečnosti, že Kohlbergův soubor byl tvořen pouze chlapci a na základě výpovědí žen, usoudila Carol Gilligan (2001), že ženské morální usuzování je jiné než mužské. V porovnání s muži ho určují mnohem více vztahy než princip spravedlnosti (Tyrlík, 2004).

Dle autorů Warkové a Krebse (In Dvořáková, 2008), modely morálního vývoje Kohlberga a Gilliganové mají společný základní předpoklad, že rozdíly v morálním usuzování vyplývají v první řadě z vnitřních rozdílů mezi lidmi. Morální zralost u Kohlberga představuje vnitřní kognitivní struktury, které tvoří celek a definují jednotlivá stádia morálního vývoje. Morální orientace C. Gilliganové je chápána jako tendence dívat se na morální problémy způsobem orientovaným na péči. Dle Kohlberga i Gilliganové je morální usuzování každého jednotlivce konzistentní napříč různými obsahy a situacemi. Přestože

lidé dosahují relativně vysoké konzistence ve svém usuzování o morálních dilematech, ukázalo se, že u jiných dilematických situací nedosahují nejvyššího možného stádia. Colbyová a Kohlberg (1987) toto zjištění vysvětlují rozdílem mezi schopností a výkonem v morálním usuzování. Nižší stádia jsou používána v situacích se sestupným tlakem, jako je například nevhodné morální prostředí. Tyto zjištění říkají, že morální usuzování může být ovlivněno situačními faktory, jako například povahou dilematické situace.

Warková a Krebs (In Dvořáková, 2008) identifikovali šest základních typů dilematických situací, které se dále mohou dělit na dilemata osobní a neosobní.

2.1.2 Psychoanalytický přístup

Zakladatel psychoanalýzy S. Freud (1968) aplikoval řešení problému morálky do své teorie osobnosti. Tři úrovně osobnosti: id, ego, superego v sobě nesou dynamický i řídicí prvek jednání (Tyrlík, 2004).

Z napětí a souladu mezi složkou ega a superega vznikají kladné a záporné morální emoce, jako jsou hrdost, zahanbení a vina, které řídí jednání. Superego se vytváří kolem 6. roku života, základem pro vytvoření norem chování je rodič stejného pohlaví. Dítě se postupně s rodičem identifikuje a přebírá jeho morální standardy. Pudová složka osobnosti id má funkci kontroly dodržení tradice a řádu (Tyrlík, 2004).

2.1.3 Sociálně – kognitivní teorie Alberta Bandury

Bandurova teorie při výkladu chování člověka obsahuje nejrůznější faktory, které jej prokazatelně ovlivňují. Jsou to kognitivní procesy, biologické a osobnostní faktory, faktory prostředí. Záměrné lidské jednání je řízeno vidinou cíle. Člověk si vytváří představy o svých aktivitách a anticipuje možné důsledky těchto akcí. Na základě toho si stanovuje cíle a plánuje průběh aktivit. Symbolická reprezentace budoucích událostí je motivujícím a řídicím faktorem jednání. Lidská aktivita je řízena zprostředkovaně prostřednictvím sebereflexe. Seberegulační schopnosti se utvářejí zejména na základě sebemonitorování a observačního učení, jejich fungování je závislé na sociálních faktorech a na kognitivní reprezentaci situace. Dle Bandury existuje několik mechanismů, které umožňují omezení či odstranění negativních dopadů nemorálního jednání na sebehodnocení, například přijetí odpovědnosti za řešení situace (Tyrlík, 2004).

3 MLADÁ DOSPĚLOST

Jak uvádí Bauman (In Farková, 2009): „Veškeré úvahy o povaze dospělosti (jako celku) i o povaze fenoménů a událostí, které se v průběhu dospělosti ukazují jako důležité z pohledu osob, které se nacházejí v rámci této dlouhé životní etapy, by nebyly úplné, kdybychom se alespoň letmo nezabývali celkovým rámcem společenského života. V průběhu uplynulých let se mnohé (a mnozí) změnilo (názorově proměnili). Mnohé se ubírá jiným směrem, než jsme předpokládali a dokázali si představit. Fenomén změny se zdá být všudypřítomný.“

3.1 Charakteristiky proměn

Pro systémy, ve kterých se jedinec pohybuje, je užíváno označení přejaté z ekonomických teorií – makrosystém, mezosystém a mikrosystém. Úrovně těchto systémů se vzájemně ovlivňují a týkají se všech sfér, ekonomické, kulturní, sociální, politické, demografické. Charakteristikou posledních let jsou velké změny, které se sice odehrávají v nadřazených úrovních, ale pro subjektivní mikroprostředí nepřinášejí možnosti řešení či ovlivnění jednotlivcem. Navíc se neustále zrychlují, a tak nejsou subjekty uvnitř mikroprostředí schopny dopředu odhadovat jejich souvislosti a dopady. Aktuální jsou důsledky světové finanční krize na mikroprostředí, tedy na rodinné vazby, sociální situaci jednotlivců a rodin, narůstající nezaměstnanost. Velmi výrazným faktorem společenských proměn je celková přeměna naší společnosti, která oficiálně započala rokem 1989, ale dosud není ukončena. Transformace se nedotkla jen oblasti politické a ekonomické, ale také každého individua, jeho soustavy hodnot, postojů a přesvědčení (Farková, 2009).

Proměny dnešní doby přinášejí mnohým na jedné straně obrovské možnosti zhodnocení všech poznatků, dovedností a zkušeností. Na straně druhé tyto proměny kladou nesmírné nároky na schopnosti logického a tvořivého myšlení, vyžadují vysokou míru emoční stability v situacích frustrací, výraznou flexibilitu a vstřícnost i míru tolerance (Farková, 2009).

3.2 Znaky dospělého

Dle Farkové pro dospělého platí následující charakteristiky:

- Koná produktivní práci, chápe její smysl. Tato práce jej dělá existenčně soběstačným. Může se také soustavně připravovat na budoucí povolání.
- Samostatně hospodaří, stará se a udržuje si své věci.
- Umí spolupracovat bez zbytečných konfliktů, přijmout i poskytnout radu. Ubývá ostrých konfliktů s rodiči a sourozenci.
- V práci či při studiu si své věci vyřizuje samostatně.
- Má realistické plány odpovídající jeho zájmům.
- Bydlí sám, pokud ne, má v bytě svých rodičů ohraničené teritorium, o které se stará.
- Je schopen trávit volný čas sám.
- S příslušníky opačného pohlaví se stýká bez zábran a strachu, umí poskytovat i přijímat lásku a něhu.
- Cílevědomě rozšiřuje svou orientaci v prostředí, kde žije a pracuje.
- Aktivně se zajímá a pečuje o blaho rodiny a přátel (Farková, 2009).

Dle Vágnerové lze počátek dospělosti vymezit biologicky a psychosociálně. Biologické vymezení dospělosti je vázáno na úroveň fyzické zralosti. Podstatná je proměna významu sexuality, která je velmi důležitým aspektem partnerského vztahu. Postoj k sexualitě je ovlivněn potřebou mít dítě, proto nabývá významu i reprodukční složka (Vágnerová, 2007).

Jak uvádí Diehl a Erikson (In Vágnerová, 2007), proměna psychosociální probíhá u různých lidí v odlišnou dobu, navíc nemá v jednotlivých složkách stejné tempo.

Psychosociální znaky dospělosti se projevují v různých oblastech:

- Změna osobnosti: dospělý člověk má relativní svobodu rozhodování, je ochoten přijmout odpovědnost za své jednání, dokáže odhadovat vlastní síly a kompetence, lépe ovládá svoje emoce i jednání, dokáže aktuální osobní potřeby podřítit významnějším hodnotám.

- Změny v socializačním rozvoji: dospělý člověk začíná být nezávislý na své orientační rodině, má symetrické vztahy s vrstevníky a je schopen zvládnout párové soužití, v profesní oblasti zvládá interakci s nadřízenými.
- Ekonomická nezávislost: člověk se zbavuje závislosti na orientační rodině a dochází k uspokojení potřeb na úrovni seberealizace (Vágnerová, 2007).

Současná dospělost má i nové znaky, typický je posun k individualismu, k důrazu na vlastní rozhodování ve všech oblastech života. Dnešní mladý dospělý se nechce podřizovat požadavkům široké rodiny, profese i vztahy s lidmi musí vyhovovat především jemu. Prioritou je pro něj subjektivní hodnota těchto vztahů a míra uspokojení, kterou mu poskytují (Vágnerová, 2007).

3.3 Charakteristika mladé dospělosti

Dle Vágnerové zahrnuje mladá dospělost období od 20 do 40 let. Tělesné změny mají v tomto období malý význam a lidskou psychiku téměř neovlivňují. Socializační změny zahrnují zejména přijetí nových rolí, způsobů chování, dále vyjasnění vztahu k hodnotám a normám a dokončení vývoje morálního uvažování. Dospělost je obdobím diverzifikace psychosociálního vývoje, mladý dospělý se ocitá v nových sociálních situacích, jejichž požadavky musí zvládnout (Vágnerová, 2007).

Langmeier a Krejčířová používají pro toto období označení časná dospělost, která podle nich trvá od 20 do 25-30 let, a považují ji za přechodné období mezi adolescencí a plnou dospělostí (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Předpokladem přijatelného rozvoje je učení ve smyslu získaných zkušeností. Zkušenost působí na všechny složky psychiky: kognitivní kompetence, emoční projevy, osobnostní vlastnosti i celkové sebepojetí. Projeví se i ve způsobu zvládání dospělého věku, čímž se rozumí profesní role, stabilní partnerství a rodičovství. Významným faktorem, který ovlivňuje způsob pojetí vlastní dospělosti, je zkušenost s chováním dospělých lidí v dětství. Individuálně specifický způsob chápání jednotlivých rolí je spojen se stabilizací osobnostních vlastností, hodnot, postojů a životního stylu (Vágnerová, 2007).

V mladé dospělosti je důležitá koordinace osobního rozvoje a podpory rozvoje nejbližších členů rodiny. Člověk by se neměl nechat pohltit potřebami rodiny a zároveň by neměl

prosazovat svou individualitu na její úkor. Velký význam má tedy sladění individuace a socializace (Vágnerová, 2007).

Jak uvádí Alan (In Vágnerová, 2007), raná dospělost je obdobím kritického souběhu životních událostí.

Mladá dospělost je obdobím nadějí, otevřených možností a jejich postupného naplňování, ale i obdobím rizika zablokování dalšího vývoje. Mladý dospělý vítá vše nové, nové podněty chápe jako výzvu (Vágnerová, 2007).

Pro roli dospělého jsou typická větší práva i nárůst povinností a odpovědnosti. Jedinec má větší sociální prestiž, protože zvládnutí této vývojové role je náročnější a obtížnější, než předešlé. Mladý dospělý se většinou řídí aktuálně platným normativním modelem chování a stylu života pro dospělého člověka, který vytváří společnost prostřednictvím sociálních norem. Zároveň se mladý dospělý srovnává s příslušníky své generační skupiny, která mu slouží jako vzor (Vágnerová, 2007).

Role dospělého není vždy pro 20leté lidi atraktivní. Jejich postoj k vlastní dospělosti je často ambivalentní. Uvědomují si, že dospělost nepřináší jen výhody, ale také požadavky a omezení, které mohou být nepříjemné. Dospělost je spojována se samostatností a nezávislostí, ale na druhé straně je tlak společnosti, který směřuje k přijetí určitých závazků (Vágnerová, 2007).

Jak uvádí Vágnerová (2007, s. 14): „Dilema rané dospělosti spočívá v rozporu potřeby svobody a nezávislosti s potřebou zkusit nové role, které sice přinášejí prestiž a nové podněty, ale zároveň představují zátěž. Proti pochybám, zvažujícím nevýhody vázanosti a omezení, působí zvědavost, touha po nových zážitcích a zkušenostech. Bez významu není ani společenský tlak, který jejich přijetí spojuje s potvrzením sociální normality jedince. Teprve na této úrovni (když uzavře manželství a zplodí dítě) se mladý dospělý vyrovnává svým rodičům.“

Období mladé dospělosti zahrnuje několik zásadních životních mezníků: člověk získává stabilnější profesní postavení, uzavírá manželství a stane se rodičem. K jejich dosažení dojde u většiny mladých lidí do 30-35 let. V první fázi jde o jejich získání, ale postupně jde čím dál více o jejich kvalitu. Stabilita dospělého závisí na uspokojivém naplnění tří oblastí: partnerství, rodičovství a profesi. Hodnota dospělého je ve kvalitě výsledků jeho činnosti

a mezilidských vztahů. Ovšem dospělý potřebuje také dostávat. Emoční saturaci mu poskytují partner, děti a přátelé (Vágnerová, 2007).

Období mladé dospělosti bývá označováno jako fáze intimity. Úkolem této fáze je vytvoření stabilního vztahu, který by mohl sloužit jako zdroj citové jistoty a mohl by se stát základem budoucího manželství a rodiny (Vágnerová, 2007). Jak uvádí Erikson (In Vágnerová, 2007), dospělost je také fází generativity, protože jejím úkolem je vytvoření něčeho významného, buď vlastních dětí nebo výsledků práce.

Jako projev generativity i intimity tedy můžeme chápat rodičovství (Vágnerová, 2007).

Mladá dospělost je dlouhý časový úsek. Život mladých lidí se v jeho průběhu mění a zároveň s tím se mění jejich životní spokojenost. Jako velmi šťastné toto období života uvádí lidé mladší 30 let, mezi 30. a 40. rokem dochází k nárůstu nespokojenosti (Vágnerová, 2007). Jak uvádí Čermáková (In Vágnerová), v této době narůstá i nespokojenost se soukromým životem.

Dosažení 30 let je důležitý mezník, který spouští úvahy o směřování dalšího života. Mění se hodnoty a životní cíle. Po 30. roce života dochází také k období prvního bilancování, které představuje základ pro plánování dalšího života, a proto může být i impulzem ke změně (Vágnerová, 2007).

Třicetiletý člověk je více svázán se svým sociálním prostředím, má méně osobní svobody a více zodpovědnosti. Toto období lze označit jako fázi stabilizace zodpovědnosti a zaměření na dlouhodobé cíle. Jedinec má potřebu něco dokázat, je na vrcholu svých sil a má velmi silnou potřebu seberealizace (Vágnerová, 2007).

3.4 Morální uvažování a stabilizace vztahu k sociálním normám

V období mladé dospělosti má každý člověk zafixovaný určitý systém norem, který může fungovat na explicitní i implicitní úrovni. Kvalita a osobní význam těchto pravidel jsou také určeny prožitou zkušeností, která je nejvíce zprostředkována rodinou, ale dále i osobně významnými lidmi a sociálními skupinami. Na počátku mladé dospělosti dochází k posunu v chápání běžných sociálních norem, člověk už není podřízen kontrole dospělé autority. Stává se svobodnějším a může se sám rozhodovat, jestli bude daná pravidla respektovat. Pocit svobody se může dočasně projevit nerespektováním obvyklých standardů. Jde o experimentování, které je zaměřeno na upřesnění hranic. V tomto věku

dochází, především u mladých mužů, k nárůstu nežádoucího až kriminálního chování z důvodu nezvládnuté svobody a zodpovědnosti vlastní dospělosti. Podle většiny mladých dospělých je existence řádu důležitá a souhlasí s nutností respektovat jej, i když v praxi některé normy občas poruší. Vztah ke společenským normám je do určité míry relativní. Mladý člověk si dovede zdůvodnit chování, které se mu v dané situaci jeví jako správné. Hranice oddělující přijatelné a nepřijatelné není jasná ani trvalá. Pokud jedinec cítí oprávněnost k chování, které porušuje normu, potom jeho přesvědčení eliminuje pocity provinění. Změnu morálního uvažování způsobují i nové životní zkušenosti, pro které jsou typická složitější morální dilemata (Vágnerová, 2007).

Mladý dospělý ví, jak se má chovat v oblasti již zafixovaných rolí, ale není si jistý pravidly pro nové situace a role. Tato nezkušenost může vést mladé lidi i k extrémům, k netoleranci, radikalizaci, ale také k nadměrnému liberalismu (Vágnerová, 2007).

Morální uvažování a vztah k normám ovlivňuje i společenské očekávání. Společnost je k dospělému méně tolerantní, očekává od něj více zodpovědnosti. Sociální tlak mění postoje mladých lidí. Postupné přijetí společenských norem posiluje jejich sociální status (Vágnerová, 2007).

V postojích mladého dospělého je patrná selektivita prosociálního zaměření. Ve vztahu ke členům rodiny, hlavně k vlastním dětem, platí jiná pravidla než mimo ni (Vágnerová, 2007).

V období mladé dospělosti má člověk potřebu prosadit se ve společnosti, získat žádoucí sociální postavení, orientuje se tak na právo a pořádek (Vágnerová, 2007).

Jak uvádí Heidbrink (In Vágnerová, 2007), lidé ve druhé polovině 20. let věku akceptují plnění určitých povinností a dodržování pravidel, takové morální uvažování je typické pro fázi morálního pozitivizmu. Přesto někteří mladí lidé dovedou uvažovat o hodnotách, které jsou platné vždy. Jsou schopni poznat situaci, kdy by trvání na dodržení nějakého pravidla vedlo k bezpráví. Tento posun lze chápat jako dosažení vyšší úrovně generalizace v oblasti morálního uvažování, které je stále orientováno na dodržování pravidel a pořádku, ale zároveň nejsou absolutně platné. Z toho důvodu je označováno jako hodnotově relativistické morální uvažování.

Morální postoje dospělého závisí také na subjektivně významných zkušenostech a aktuálních změnách. Důležité je partnerství a přátelství, orientace na mezilidské vztahy.

Gilliganová (2001) vyložila proměnu morálního uvažování v tomto období prostřednictvím změny postoje k lidem (Vágnerová, 2007).

Jak uvádí Papalia a Olds (In Vágnerová, 2007), nejvýznamnější v období mladé dospělosti jsou dvě kategorie zkušeností:

- Řešení konfliktu osobně významných hodnot, které jedinec prožívá subjektivně obtížně.
- Zodpovědnost k jiné lidské bytosti (většinou vztah k vlastnímu dítěti), která má korektivní význam.

S rostoucími zkušenostmi je morální uvažování stále flexibilnější. Život přináší složitější situace, jejichž řešení není vždy jednoznačné, a proto dochází k posunu ke kontextuálnímu a pragmatičtějšímu uvažování. Rozvoj morálního uvažování ovlivňuje i vzdělání. Vzdělanější mladí lidé bývají kritičtější, méně ovlivnitelní a tolerantnější (Vágnerová, 2007).

V tomto období dochází ke konkretizaci morálního uvažování, v němž jde především o osobní vztah k určitým lidem. Konkretizace prochází několika fázemi, které jsou vázány na přijetí typických rolí dospělosti, na partnerství a rodičovství:

- Přechod od adolescentního egocentrismu ke stabilnějšímu altruismu. Tato fáze je chápána jako projev nastupujícího období intimity.
- Pro druhou fázi je typický důraz na péči o jiné, která může být často uskutečňována i na úkor uspokojení vlastních potřeb.
- Ve třetí fázi dochází k harmonizaci vlastních potřeb s potřebami dalších členů rodiny. K tomuto přechodu dochází v průběhu 30. let, v době stabilizace manželství a rodičovství nebo rozpadu rodiny.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Morálka, morální uvažování a samotné jednání spojené s těmito fenomény je v současné době společenské téma, které se stále více dostává do popředí našeho zájmu.

Proto je hlavním cílem výzkumu zjistit v první řadě, zda mladí lidé vědí, co je „správné“, jak se co nejlépe zachovat v dané situaci, ale také jestli podle svého vědomí a svědomí jednají.

Z důvodu zjištění a popisu reality daného jevu byl zvolen výzkumný problém popisný.

Výzkumný problém: Uvažují dnešní mladí dospělí morálně a jednají tak?

Proměnné: pohlaví, vzdělání, rodinný stav

Výzkumné předpoklady:

1. Dnešní mladí dospělí uvažují a jednají morálně.
2. Dnešní mladí dospělí nejsou lhostejní k menšinám a znevýhodněným osobám.
3. Pro dnešní mladé dospělé je důležité udržet zdravé životní prostředí pro další generace.
4. Dnešní mladí dospělí se staví ke svým pracovním/studijním povinnostem zodpovědně.
5. Při dosahování cílů se dnešní mladí dospělí spoléhají na vlastní schopnosti a zkušenosti.
6. Drobnou kriminalitu dnešní mladí dospělí netolerují.
7. Dnešní mladí dospělí jednoznačně neodsuzují nevěru, občasnou lež a porušení slibu.

4.1 Druh výzkumu

Pro výzkum byl vybrán kvantitativní druh výzkumu z důvodu sběru většího množství dat.

Hlavním rysem kvantitativního výzkumu je numerické měření specifických aspektů pedagogického jevu. Výzkumník definuje proměnné a formuluje hypotézu, kterou při následném empirickém výzkumu potvrzuje nebo vyvrací (Maňák, Švec, 2004).

4.2 Metody výzkumu

Jako nejvhodnější výzkumná metoda se jeví dotazník. Za jeho velkou výhodu pro respondenty je považována malá časová náročnost na vyplnění a anonymita odpovědí.

Gavora uvádí (1996, s. 99): „Jak už název nasvědčuje, slovo dotazník se spojuje s dotazováním, s otázkami. Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“

Ve vstupní části dotazníku byli respondenti nejprve seznámeni s jeho účelem a cílem. Následovaly pokyny pro vyplnění a poděkování.

Další část dotazníku tvoří už jeho vlastní otázky. Byly použity tři typy otázek, a to otevřené, uzavřené a škálované. Otevřenou otázkou byli respondenti tázáni na jejich vlastní, subjektivní představu o pojmu „morálka“. Nejvíce zastoupenými otázkami jsou otázky uzavřené, které nabízejí respondentům výběr z alternativních možností. Škálovaná otázka byla použita v případě, kdy měli respondenti oznámkovat míru ztotožnění se s určitými názory, výroky.

Dotazník tvoří celkem 25 otázek, které se týkají morálky, morálního uvažování a řešení morálních dilemat dnešní generace mladých dospělých. Respondentům byl rozdán v průběhu února a sesbírán v březnu.

4.3 Výzkumný vzorek

Způsob výběru výzkumného vzorku je záměrný kvalifikovaný, protože respondenti byli vybráni na základě znaků základního souboru (populace), které jsou důležité pro tento výzkum. Jde o osoby, které se nachází v období mladé dospělosti, tedy ve věku 20 – 30 let. Výzkumný soubor obsahuje 100 respondentů, kteří mohou být dále tříděni dle pohlaví, dosaženého vzdělání a rodinného stavu. Většina potřebných osob byla získána mou osobou, ale také za pomoci mých přátel a známých.

4.4 Způsob zpracování dat

Dotazník je rozčleněn do dvou hlavních oblastí, první oblast obsahuje otázky týkající se morálního uvažování, druhá se zaměřuje na problematiku morálního jednání. Dále je zařazena také jedna obecná otázka.

Dotazník tedy tvoří část morálního uvažování mladých dospělých (otázka č. 2 – 9, 21, 23 – 25) a část morálního jednání (otázka č. 10 – 20, 22). Vztah k menšinám a znevýhodněným osobám je promítnut do otázek č. 7, 13, 19 – 21, 23, 24, další se týkají vztahu k životnímu prostředí (otázka č. 25), práci (otázka č. 14, 15). V dotazníku jsou také formulovány otázky možnosti získání různých výhod (otázka č. 9, 10, 22), pohled na drobnou kriminalitu (otázka č. 8, 16). Postoj k sobě samému i druhým lidem odráží položky č. 2 – 6, 11, 12, 17, 18.

Položky dotazníku s uzavřenými odpověďmi jsou vyjádřeny procentuálně a graficky metodou výsečového a sloupcového grafu.

U otevřené otázky jsou zachyceny nejčastěji uváděné odpovědi.

Škálovaná otázka je vyhodnocena následujícím způsobem: každé známce je přiřazen odpovídající počet bodů (1 nejvíce = 5 bodů), sestrojena tabulka s názvy jednotlivých kategorií (S poctivostí nejdál dojdeš), k nim je zaznamenán odpovídající počet bodů, body ve sloupcích jednotlivých kategorií jsou sečteny. Podle dosaženého počtu bodů v každé kategorii zjistíme míru ztotožnění se s ní v dané skupině.

Ve všech krocích při získávání informací může dojít k jejich zkreslení, k nevhodné transformaci informace. Zkreslení může vzniknout náhodně i záměrně.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

5.1 Vyhodnocení dotazníkových otázek

Pohlaví

Tato položka dotazníku zjišťovala pohlaví respondentů. Výzkumný vzorek tvořilo 52 žen (52 %) a 48 mužů (48%).

Graf č. 1 - Zastoupení pohlaví respondentů

Ukončené vzdělání

Tato položka zjišťovala nejvyšší ukončené vzdělání respondentů. Výzkumný vzorek tvořilo 0 respondentů se základním vzděláním (0 %), 18 respondentů s výučním listem (18%), 52 respondentů se středoškolským vzděláním (52%) a 30 vysokoškolsky vzdělaných respondentů (30%).

Rodinný stav

Tato položka zjišťovala rodinný stav respondentů. Výzkumný vzorek tvořilo 68 svobodných respondentů (68%), 31 vdaných/ženatých respondentů (31%) a 1 rozvedený respondent (1%).

Vyhodnocení otázky č. 1

První otázka byla otázka otevřená. Respondenti měli uvést, co si představují pod pojmem „morálka“. Pro respondenty je nejčastěji morálka:

1. Souhrn nepsaných pravidel jedince a společnosti, podle kterých se řídí.
2. Vědomí člověka o svých činech, které považuje za správné.
3. Zásady, principy v chování k druhým lidem.
4. Soubor obecně sdílených představ o tom, jaké chování člověka je správné, dobré.

Vyhodnocení otázky č. 2

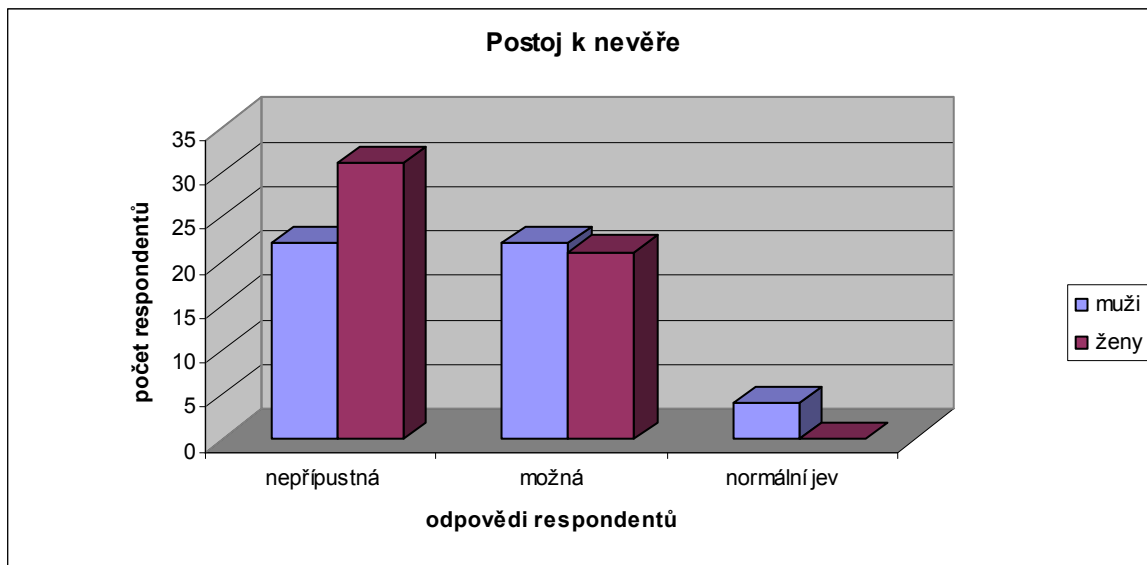
Ve druhé otázce měli respondenti oznámkovat na stupnici 1 – 5 (1 nejvíce, 5 nejméně), do jaké míry se ztotožňují s níže uvedenými citáty. Každému z nich byly přiřazeny body dle odpovědí respondentů. Z tabulky můžeme vyčíst, že pořadí prvních dvou citátů u mužů i žen je stejné (Bez práce nejsou koláče, Lež má krátké nohy), liší se pouze třetím a čtvrtým místem.

Známkové citáty	Hodnoty	
	Muži	Ženy
S poctivostí nejdál dojdeš	126	170
Lež má krátké nohy	144	197
Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá	90	185
Bez práce nejsou koláče	188	217

Tabulka č. 1 - Míra ztotožnění se s citáty

Vyhodnocení otázky č. 3

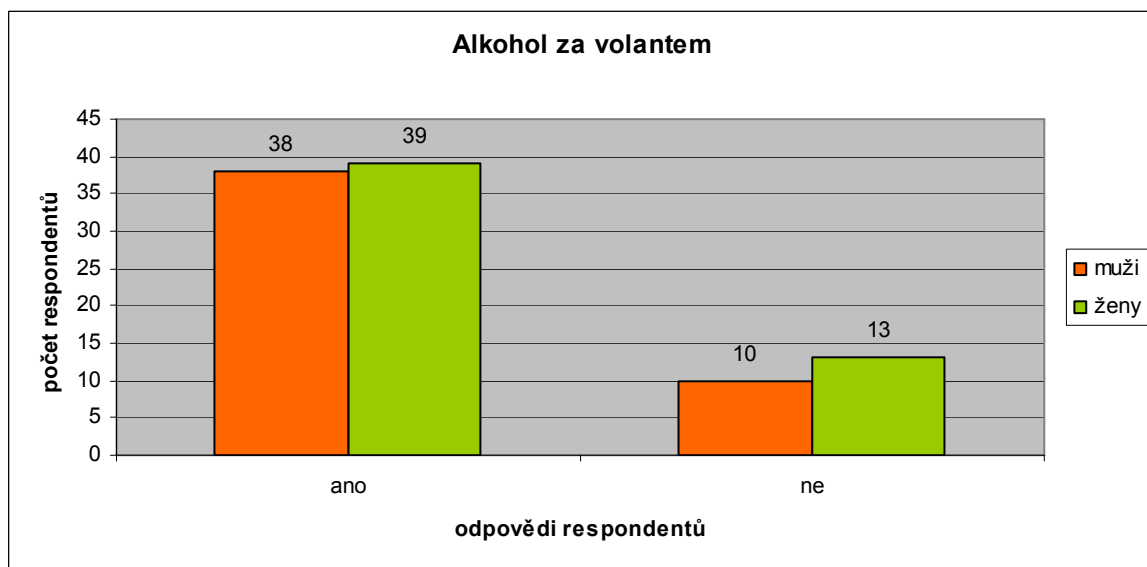
Třetí otázka zjišťovala postoj respondentů k nevěře. Muži nejčastěji vybírali možnost „nepřípustná“ (22 mužů, 46%) a „možná“ (22 mužů, 46%). Ženy se přiklonily k možnosti „nepřípustná“ (31 žen, 60%).

Graf č. 2 - Postoj k nevěře

Vyhodnocení otázky č. 4

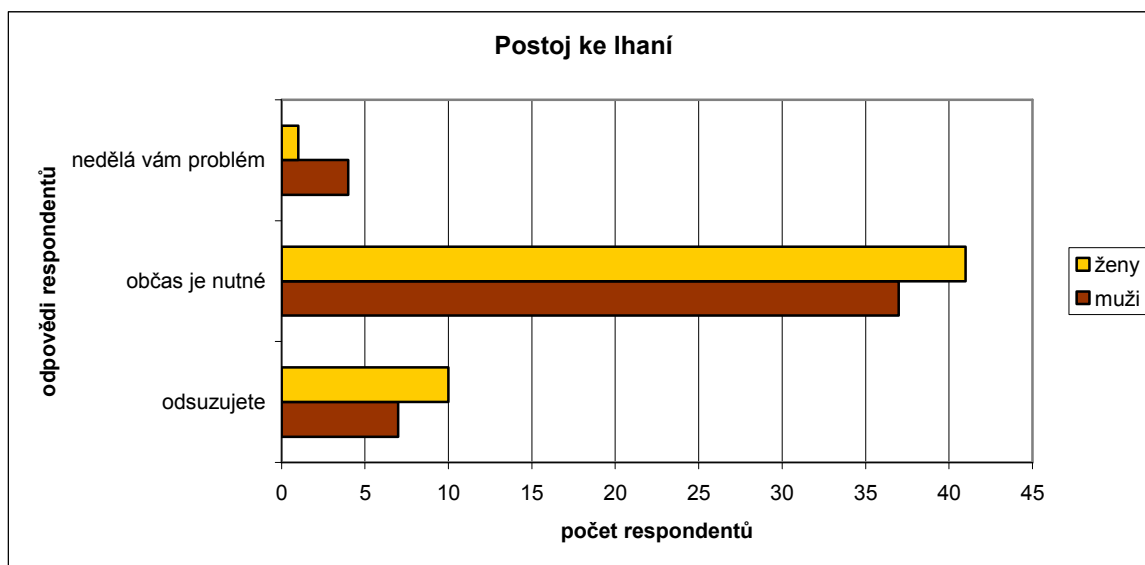
Čtvrtá otázka se tázala respondentů na alkohol za volantem, zda může být podle nich i velmi malé množství alkoholu nebezpečné. 79% mužů zvolilo odpověď „ano“, stejný názor má i 75% dotazovaných žen.

Graf č. 3 - Alkohol za volantem

Vyhodnocení otázky č. 5

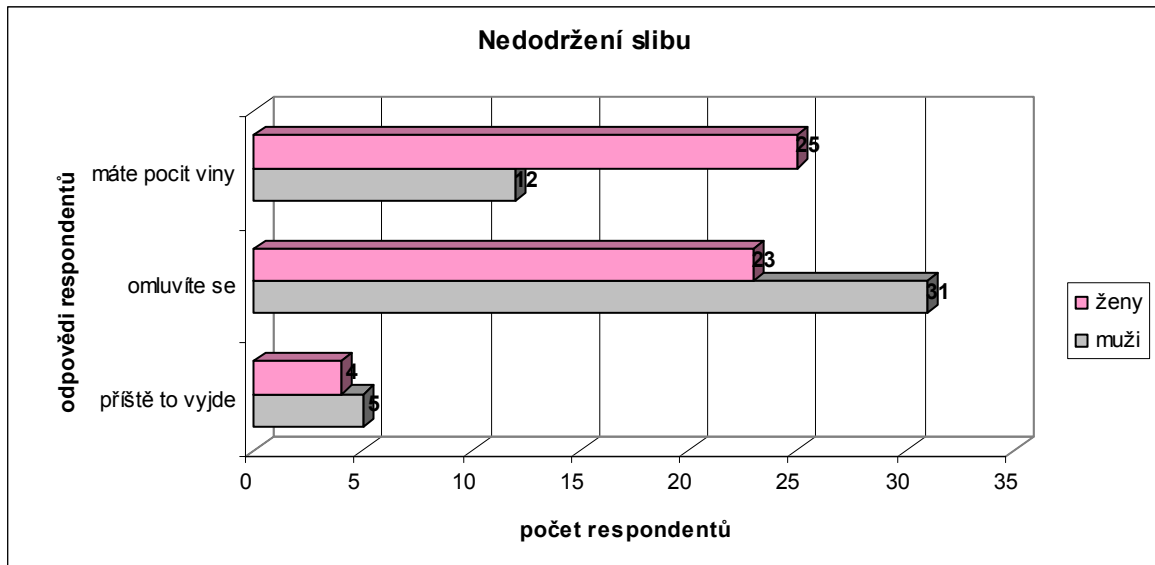
Odovědi na pátou otázku nám ukazuje graf č. 4. Můžeme z něj vyčíst nejvíce frekventované odpovědi, a to v první řadě odpověď „občas je nutné“, kterou zvolilo 77% mužů a 79% žen.

Graf č. 4 - Postoj ke lhaní

Vyhodnocení otázky č. 6

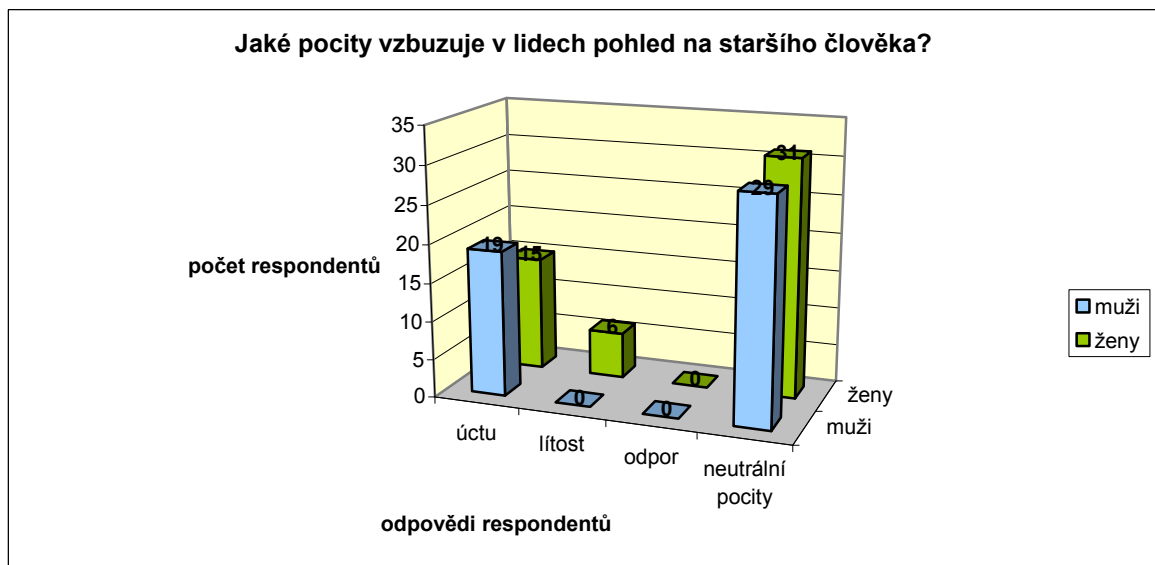
Šestá otázka se ptala respondentů na jejich pocity či jednání v případě nedodržení slibu. Muži volili nejčastěji možnost „omluvíte se“ (65%) a „máte pocit viny“ (25%), ženy upřednostňovaly stejné odpovědi v opačném pořadí: „máte pocit viny“ (48%) a „omluvíte se“ (44%).

Graf č. 5 - Nedodržení slibu

Vyhodnocení otázky č. 7

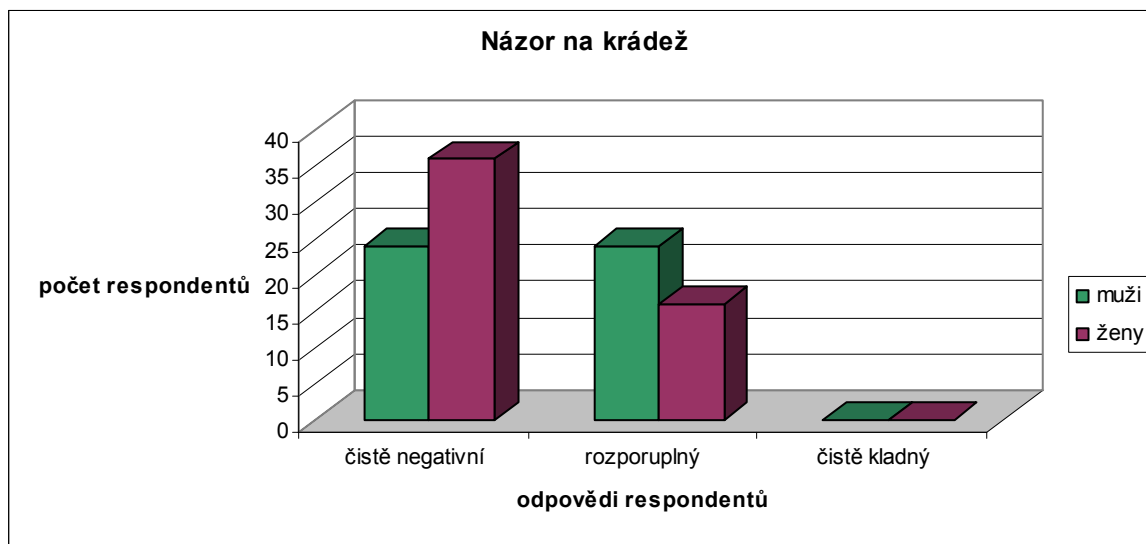
Sedmá otázka zjišťovala, jaké pocity vyvolává v respondentech pohled na staršího člověka. Nejčastější odpovědi respondentů byly „neutrální pocity“ (60% mužů, 60% žen) a „úctu“ (40% mužů, 29% žen).

Graf č. 6 - Jaké pocity vzbuzuje v lidech pohled na staršího člověka?

Vyhodnocení otázky č. 8

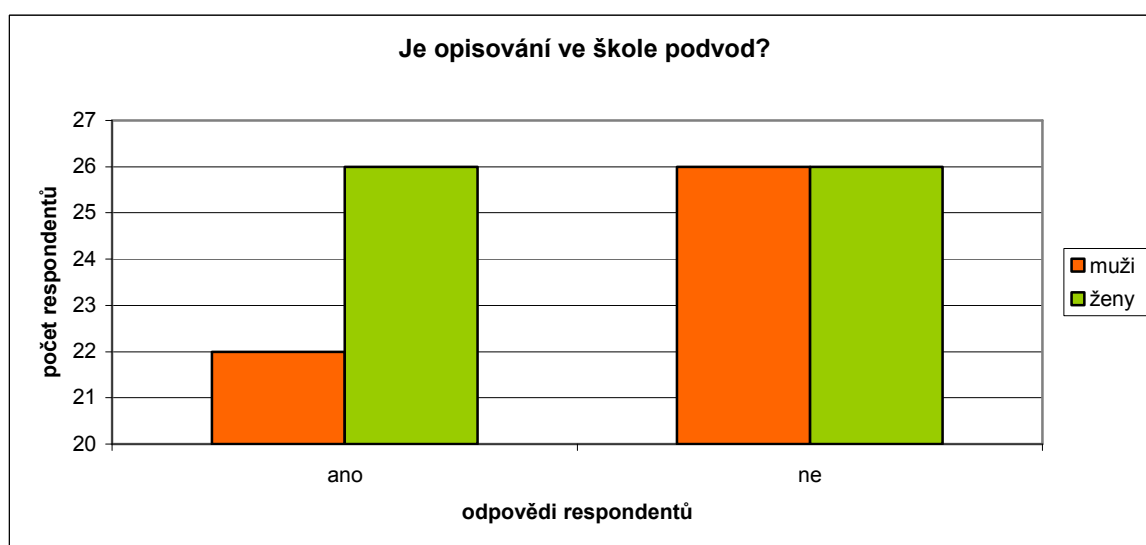
Osmá otázka se tázala respondentů na názor na jakoukoliv krádež. Muži zvolili stejnou mírou odpovědi „čistě negativní“ (50% mužů) a „rozporuplný“ (50% mužů). 69% žen zvolilo odpověď „čistě negativní“. Možnost „čistě kladný“ neoznačil žádný respondent.

Graf č. 7 - Názor na krádež

Vyhodnocení otázky č. 9

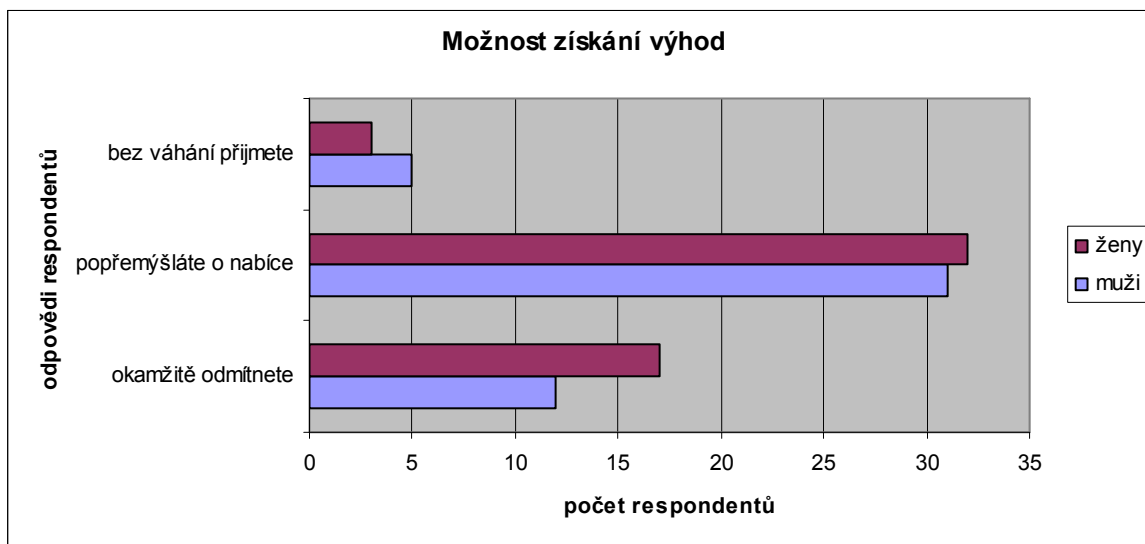
Odpovědi na devátou otázku, které jsou promítnuty do grafu č. 8, ukazují, zda respondenti považují opisování ve škole za podvod. 54% dotazovaných mužů a 50% žen ho nepovažuje za podvod. Naopak 46% mužů a 50% žen ano.

Graf č. 8 - Je opisování ve škole podvod?

Vyhodnocení otázky č. 10

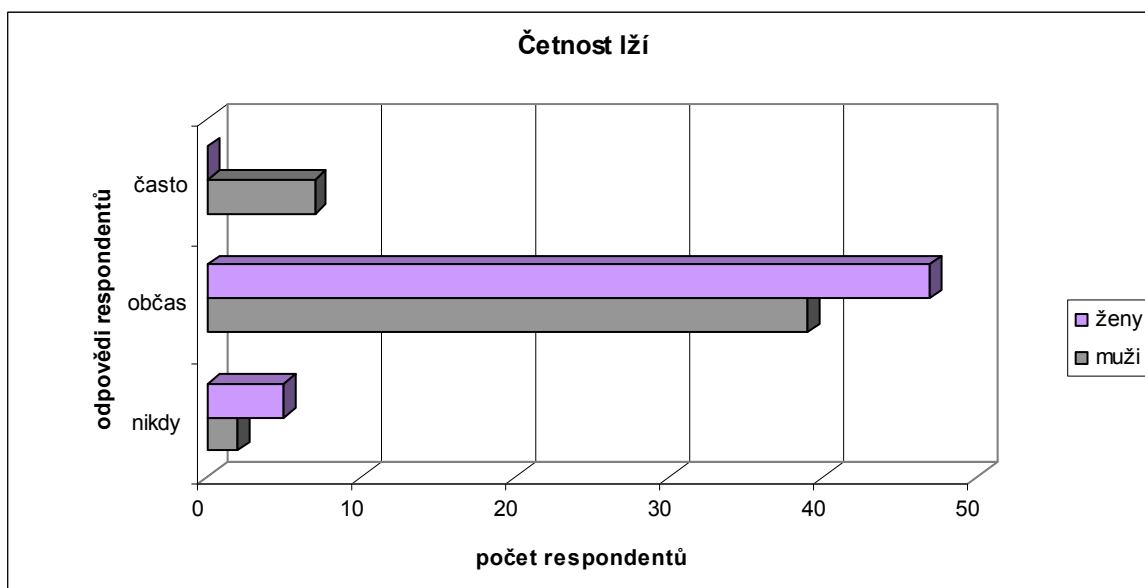
Desátá otázka zjišťovala, jestli jsou respondenti, z důvodu vidiny získání finanční výhody, schopni nelegálního jednání (úprava daňového priznání). 65% mužů a 62% žen popřemýšlí o nabídce, 25% mužů a 33% žen okamžitě nabídku odmítne.

Graf č. 9 - Možnost získání výhod

Vyhodnocení otázky č. 11

Jedenáctá otázka se dotazovala respondentů na četnost lží v jejich každodenním životě. Převážná většina dotazovaných zvolila možnost „občas“ (81% mužů, 90% žen).

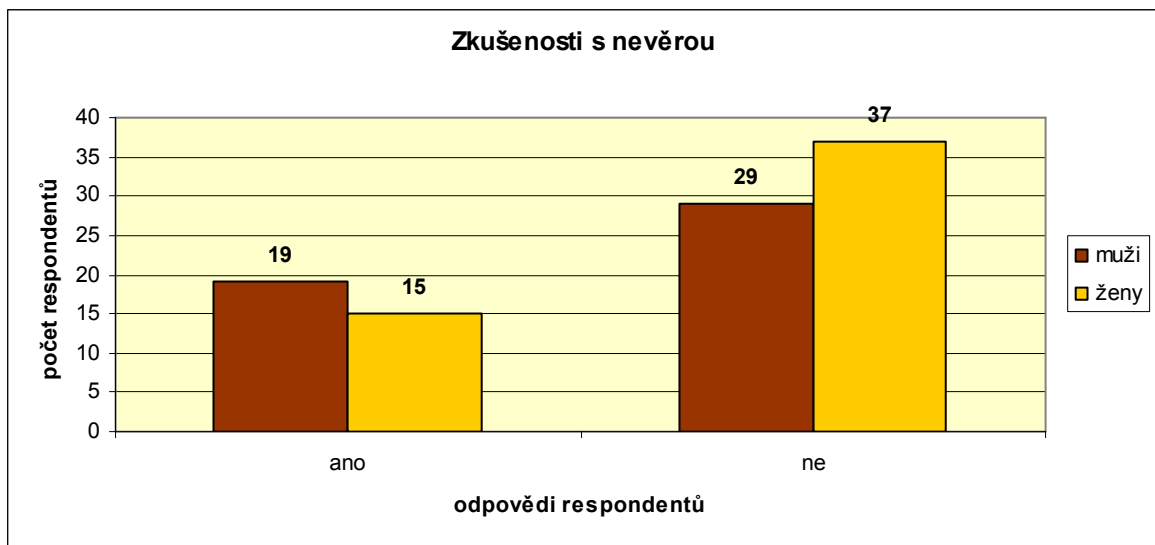

Graf č. 10 - Četnost lží

Vyhodnocení otázky č. 12

Dvanáctá otázka zjišťovala, zda byli respondenti někdy nevěrní své partnerce či partnerovi. 60% mužů a 71% žen odpovědělo „ne“.

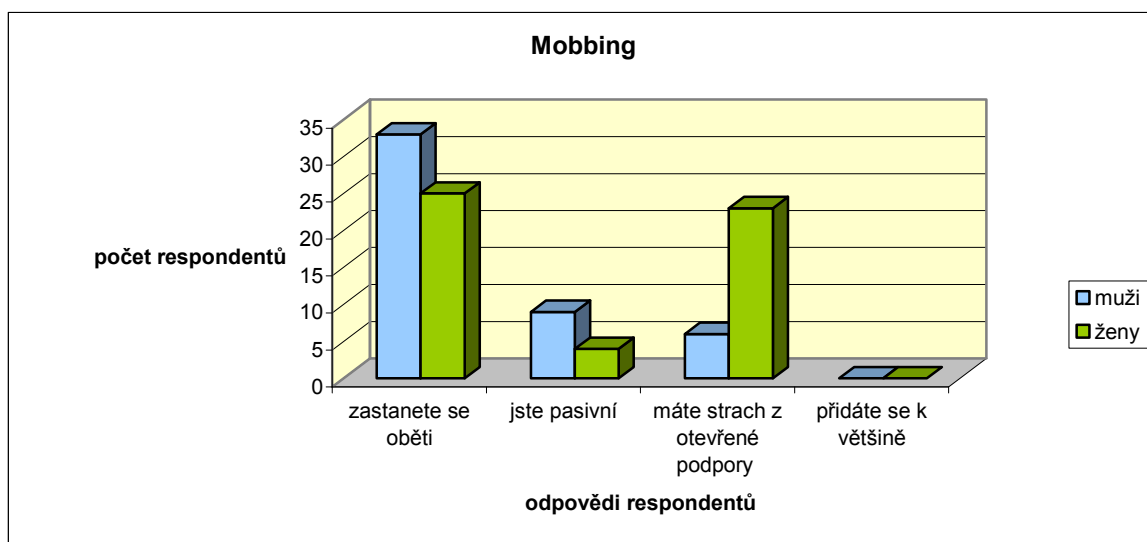
Součástí dvanácté otázky byla i podotázka pro respondenty, kteří zvolili výše odpověď „ano“. Podotázka se týkala četnosti tohoto jednání. 58% mužů a 67% žen uvedli možnost „jednou“, 42% mužů a 33% žen „vícekrát“.

Graf č. 11 - Zkušenosti s nevěrou

Vyhodnocení otázky č. 13

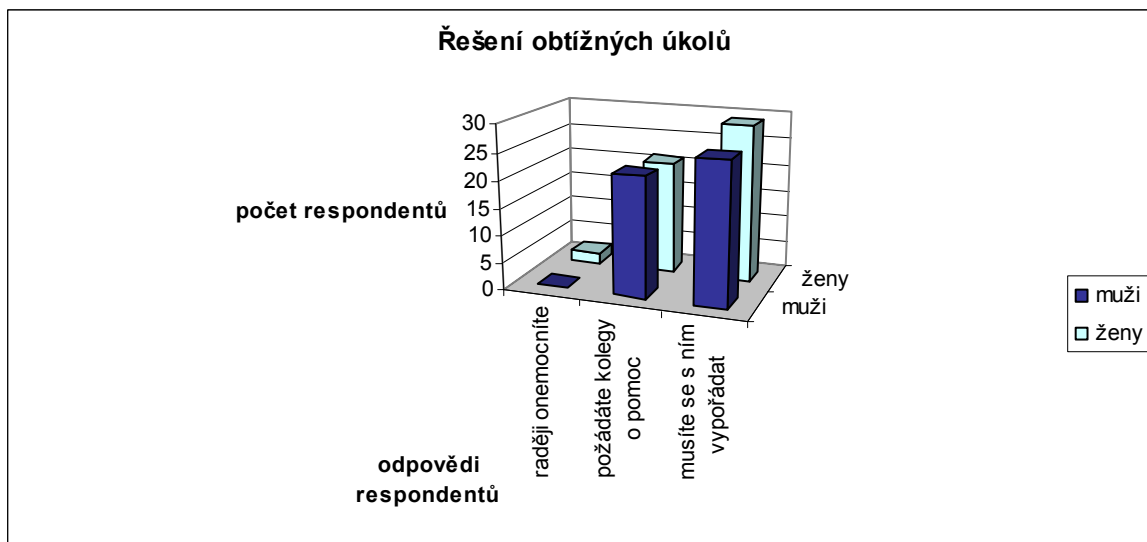
Odpovědi na třináctou otázku jsou zachyceny v grafu č. 12. Týká se problematiky mobbingu (šikana na pracovišti) a reakce respondentů na něj v roli svědků. 69% mužů a 48% žen by se oběti zastalo, 19% mužů by bylo pasivních a 44% žen má strach z otevřené podpory a 44% žen má strach z otevřené podpory oběti.

Graf č. 12 - Mobbing

Vyhodnocení otázky č. 14

Otázka čtrnáctá poukazovala na postoj respondentů k řešení obtížných úkolů. Pokud je jim v práci/ve škole zadán obtížný úkol 54% mužů a 56% žen se s ním snaží vypořádat samostatně, 46% mužů a 40% žen požádá o pomoc kolegy.

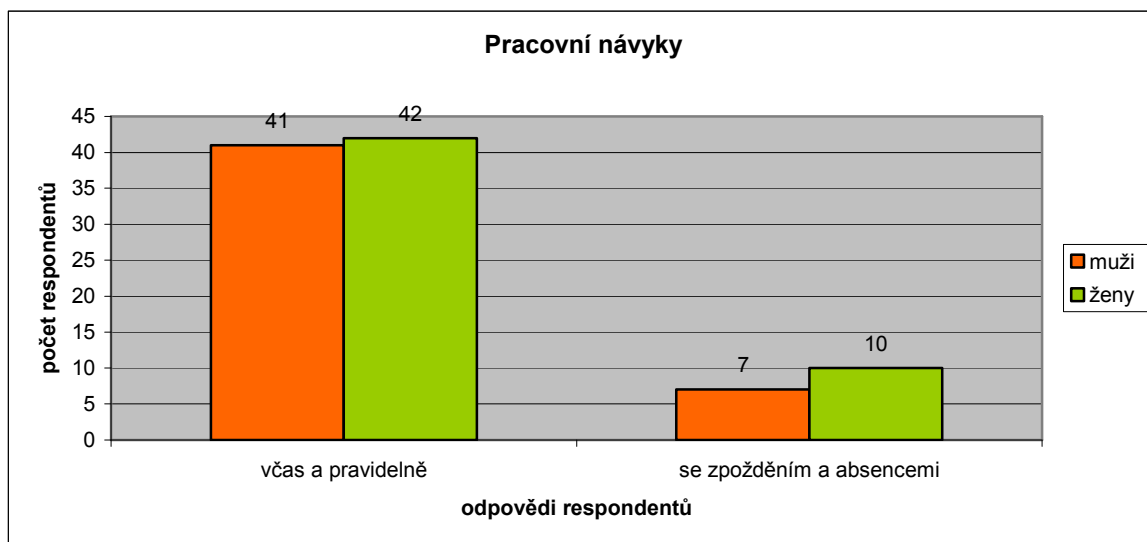

Graf č. 13 - Řešení obtížných úkolů

Vyhodnocení otázky č. 15

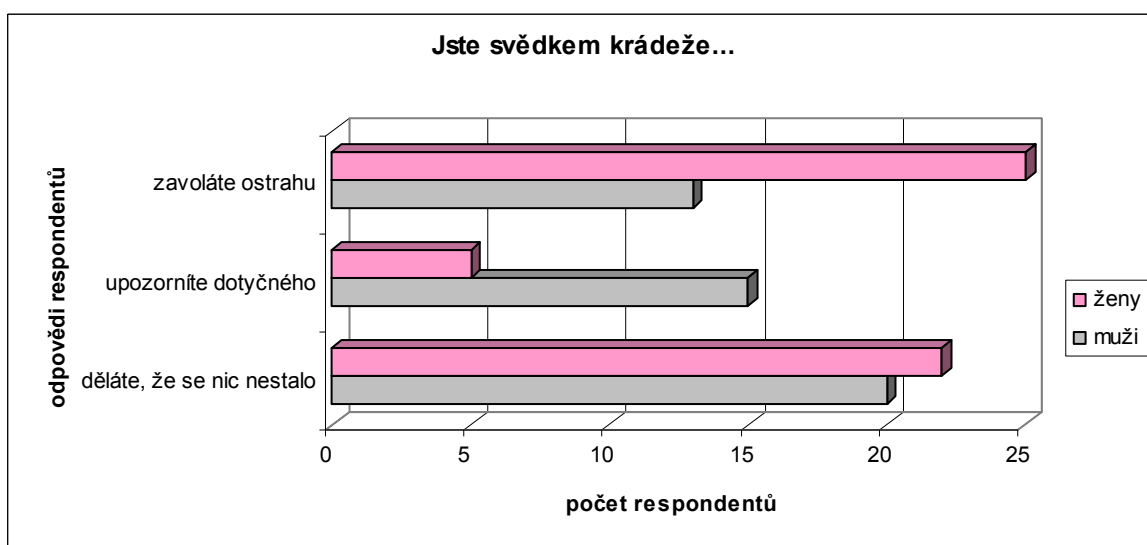
Otázka č. 15 zjišťovala pracovní návyky, pracovní morálku respondentů. 85% dotazovaných mužů a 81% žen uvedlo, že chodí do školy či zaměstnání včas a pravidelně.

Graf č. 14 - Pracovní návyky

Vyhodnocení otázky č. 16

Do otázky šestnácté byla promítnuta situace krádeže v obchodě, kde jsou respondenti svědky. U dotazovaných mužů byly jejich odpovědi poměrně vyrovnané, 48% žen by zavolalo ostrahu a dalších 42% by dělalo, že se nic nestalo, pouze 10% žen by upozornilo dotyčného.

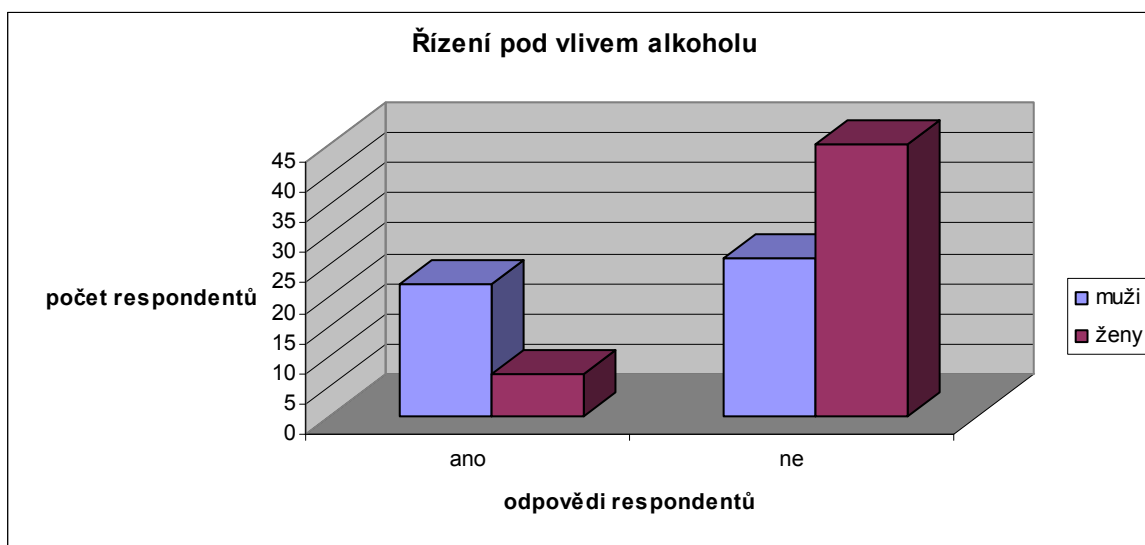

Graf č. 15 - Jste svědkem krádeže...

Vyhodnocení otázky č. 17

Sedmnáctá otázka se týkala opět alkoholu za volantem, ale tentokrát samotného jednání, tedy, zda respondenti někdy řídili pod vlivem alkoholu. Odpověď „ano“ označilo 46% mužů a 13% žen, odpověď „ne“ 54% mužů, 87% žen.

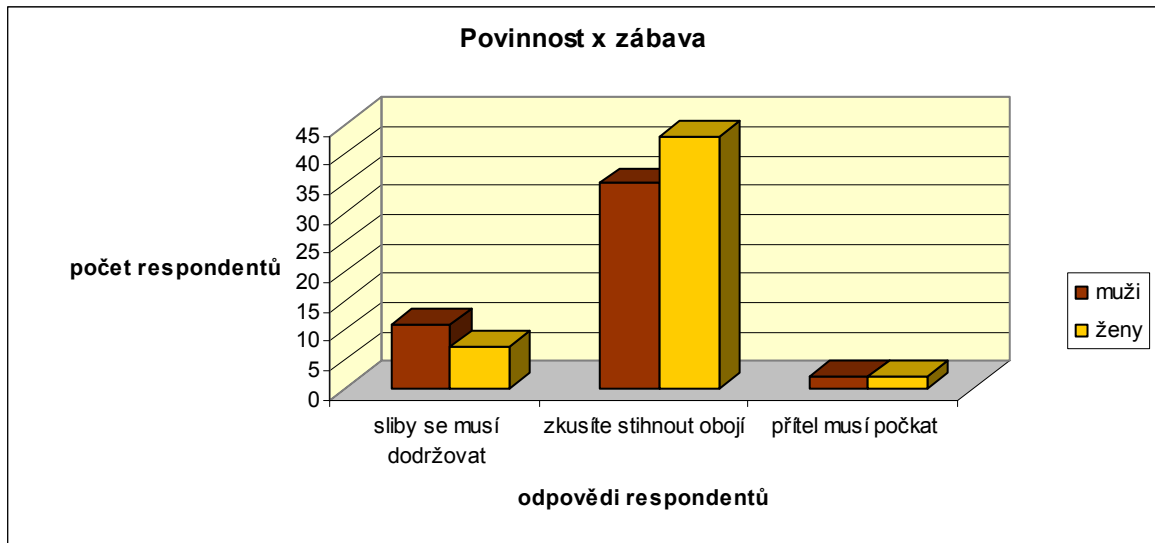
Součástí této otázky byla také podotázka pro respondenty, kteří odpověděli výše „ano“, a která zjišťovala četnost tohoto jednání. 73% mužů a 86% žen se tohoto činu dopustilo jednou, 27% mužů a 14% žen vícekrát.

Graf č. 16 - Řízení pod vlivem alkoholu

Vyhodnocení otázky č. 18

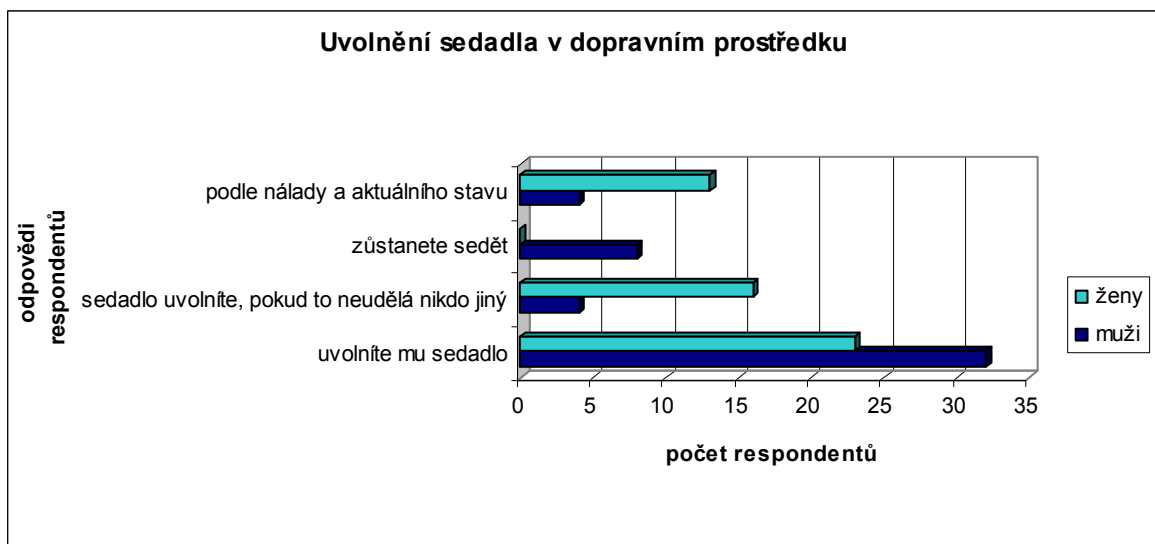
Osmnáctá otázka představuje situaci, kdy respondent stojí před rozhodnutím, zda dodrží slib, nebo zda upřednostní své vlastní zájmy. Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou promítnuty do grafu č. 17. Většina dotazovaných v této situaci zkusí stihnout obojí.

Graf č. 17 - Povinnost x zábava

Vyhodnocení otázky č. 19

Devatenáctá otázka dotazníku řeší situaci uvolnění místa v dopravním prostředku staršímu člověku. 67% mužů a 44% žen mu uvolní své sedadlo. 31% žen sedadlo uvolní, až pokud to neudělá někdo jiný. 17% mužů zůstane sedět a 25% žen se rozhodne až podle nálady a aktuálního stavu.

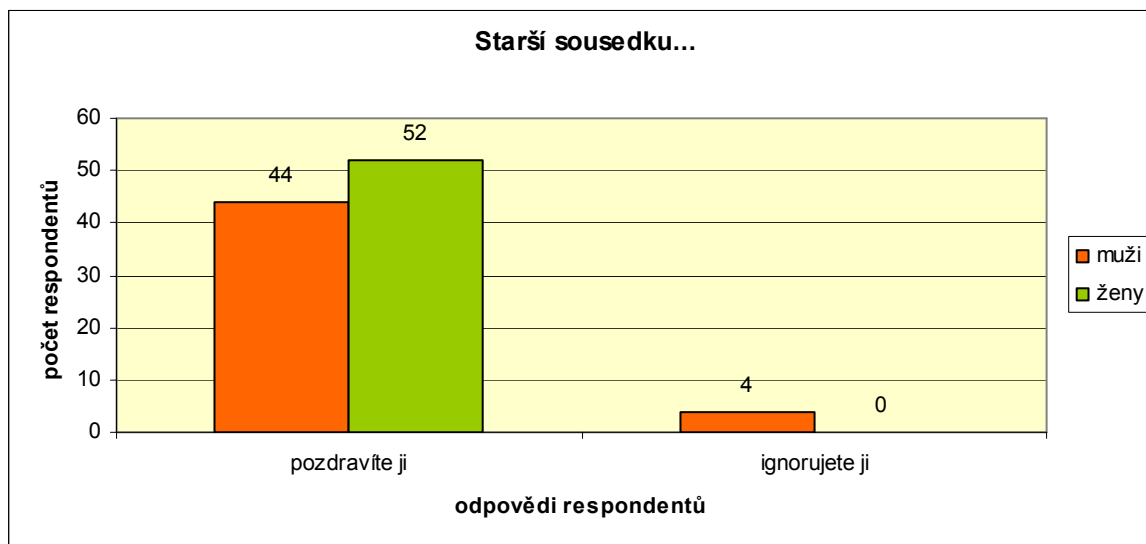

Graf č. 18 - Uvolnění sedadla v dopravním prostředku

Vyhodnocení otázky č. 20

Do Vašeho domu se přistěhovala starší sousekka. Když ji potkáte na chodbě:

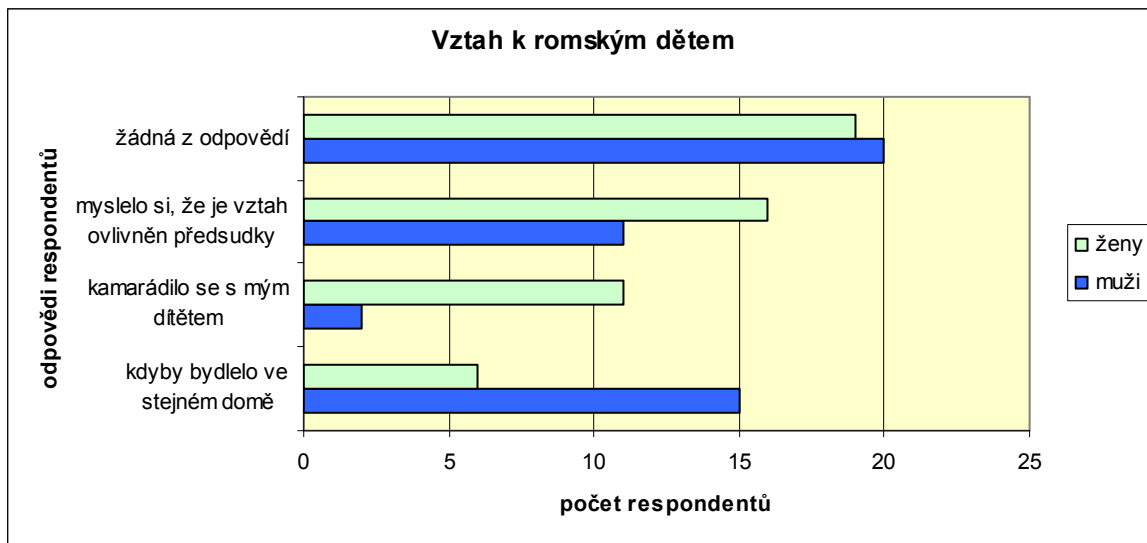
Toto je znění dvacáté otázky. Odpovědi respondentů můžeme vyčíst z grafu č. 19. 92% mužů a 100% žen ji pozdraví.

Graf č. 19 - Starší sousekku...

Vyhodnocení otázky č. 21

Otázka č. 21 zjišťovala, co by vadilo respondentům ve vztahu k romským dětem. 42% mužů a 37% žen zvolilo možnost „žádná z těchto odpovědí“. 31% mužů by vadilo, kdyby bydlelo ve stejném domě jako oni. 23% mužů a 31% žen označilo odpověď „myslelo si, že můj vztah k němu je ovlivněn rasovými předsudky“. 21% žen by vadilo, kdyby kamarádilo s jejich dítětem.

Graf č. 20 - Vztah k romským dětem

Vyhodnocení otázky č. 22

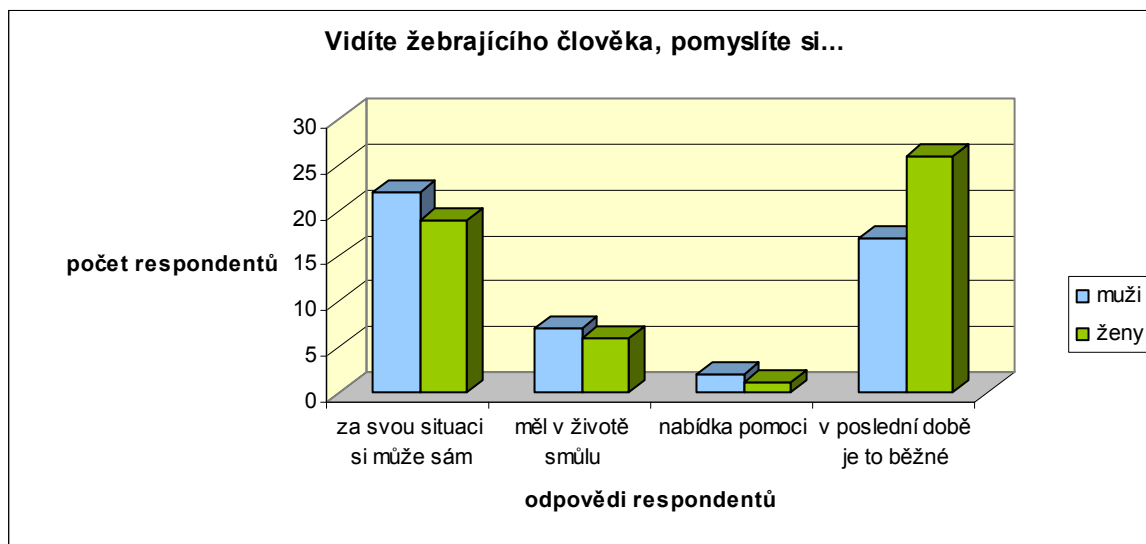
Otázka č. 21 odkrývá chování respondentů při vidině možného pracovního povýšení. 67% mužů a 69% žen se bude snažit podávat v zaměstnání maximální výkony. 21% mužů a 19% žen bude chtít využít známostí.

Graf č. 21 - Zájem o pracovní pozici

Vyhodnocení otázky č. 23

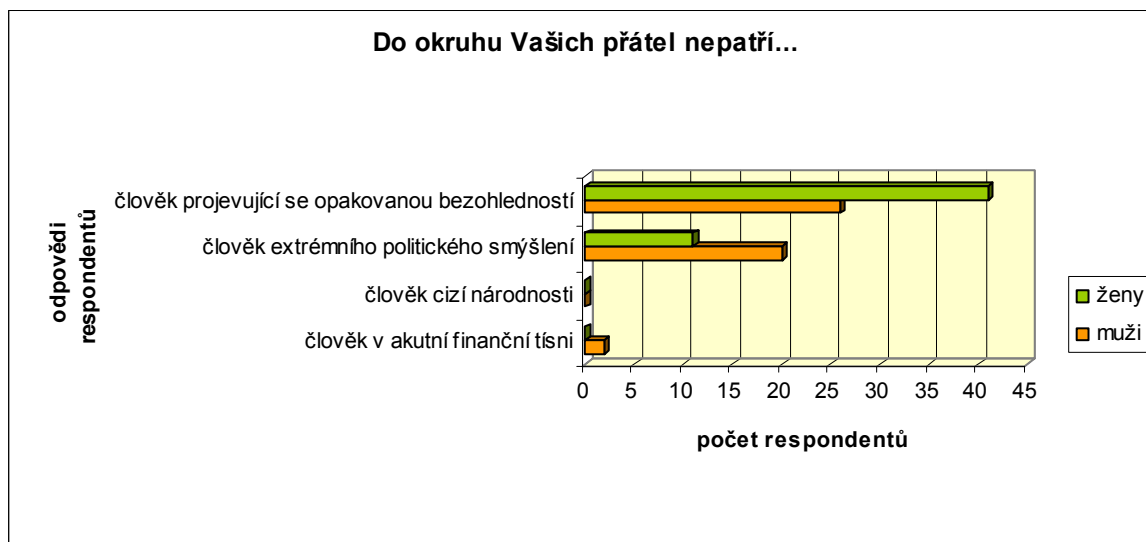
Otázka č. 23 se ptala na myšlenky respondentů při pohledu na žebrajícího člověka. 46% mužů a 37% žen si myslí, že za svou situaci si může sám, 35% mužů a 50% uvádí, že v poslední době jsou podobné výjevy běžné.

Graf č. 22 - Vidíte žebrajícího člověka, pomyslíte si...

Vyhodnocení otázky č. 24

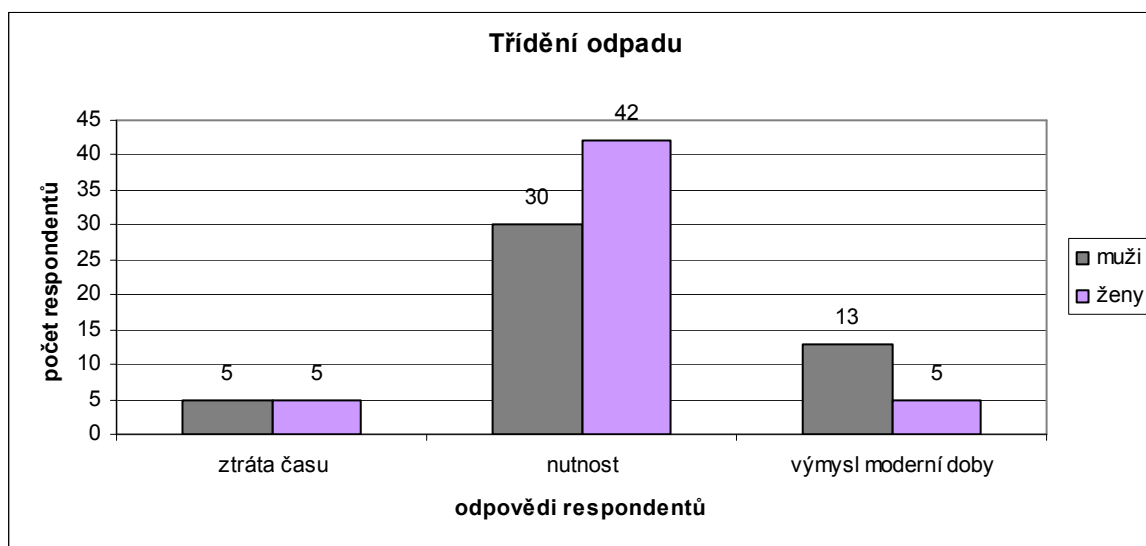
Předposlední otázka zjišťovala, jakého člověka by respondenti určitě vyloučili z okruhu svých přátel. 54% mužů a 79% žen se nechce přátelit s člověkem, který se projevuje opakovanou bezohledností k druhým. 42% mužů a 21% žen nestojí o přátelství s člověkem extrémního politického smýšlení.

Graf č. 23 - Do okruhu Vašich přátel nepatří...

Vyhodnocení otázky č. 25

Poslední otázka se týkala ekologie a vztahu k životnímu prostředí, konkrétně se zaměřovala na třídění odpadu a postoj respondentů k této problematice. 63% mužů a 81% žen považují třídění odpadu za nutnost, pro 27% mužů je to výmysl moderní doby.

Graf č. 24 - Třídění odpadu

5.2 Shrnutí výzkumu

Jaké tedy můžeme z výzkumu vyvodit závěry? Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že mladí dospělí neodsuzují občasnou lež a podle této skutečnosti také jednají. Nejde, ale s určitostí říci, že se v plné míře jedná o nemorální jednání. Existuje totiž i milosrdná lež. Každý z nás ji určitě nejednou použil, pokud chtěl chránit či ušetřit zklamání někoho druhého. Toto tvrzení dokládá i citát francouzského filozofa Benjamina Constanta (In Heidbrink, 1997): „*Mravní zásada, že je povinnost mluvit pravdu, by znemožnila existenci jakékoli společnosti, pokud bychom ji brali bez výhrad a bez souvislostí.*“

Respondenti jsou také tolerantnější k nevěře, téměř polovina jich považuje nevěru za možnou, a také se s ní setkali v osobním životě. Důvodem tohoto jednání může být hledání vhodného životního partnera.

Sliby se respondenti snaží dodržovat, při jejich porušení mají pocit viny a dotyčnému se omluví.

Velkou roli v souvislosti s morálkou hraje také kulturní a společenské prostředí, podmínky, ve kterých se jedinec nachází, žije. Proto musíme tento fakt zohlednit i v tomto výzkumu.

Jednou z výzkumných otázek, která má být potvrzena či vyvrácena je ta, že mladí dospělí nejsou lhostejní k menšinám a znevýhodněným osobám. Výzkumem byla potvrzena, starší lidé totiž vzbuzují v respondentech spíše úctu, v dopravním prostředku jim bez problémů uvolní své místo a pozdravit novou starší sousedku považují za automatické, šikanovaného kolegy by se buď zastali, nebo by přemýšleli o jiném způsobu pomoci. Toto uvažování je pochopitelné, v době finanční krize má určitě každý strach o své zaměstnání, a tak nechce přijít do zbytečného konfliktu na pracovišti.

Lidem v období mladé dospělosti také záleží na životním prostředí, třídění odpadu považují za nutnost, prostřednictvím jíž se můžeme pokusit o udržení zdravého životního prostředí i pro další generace.

Názor respondentů na jakoukoliv krádež je negativní, ale mnohdy rozporuplný. Tento postoj je pochopitelný, nikdo z nás nemůže říci, jak by se zachoval v situaci nouze, pokud by šlo o život jemu či jeho rodině. Pokud jsou respondenti svědky krádeže, většinou dělají, že se nic nestalo, nebo zavolají ostrahu. Málo z nich upozorní přímo dotyčného na nesprávnost jeho jednání. Toto rozhodnutí může pramenit ze strachu o své zdraví či život. Daná výzkumná otázka se tedy nepotvrdila.

V oblasti úrovně pracovní morálky a plnění pracovních povinností respondenti také obstáli. S obtížnými úkoly se zodpovědně vypořádají nebo požádají o pomoc kolegy. Do práce chodí včas a pravidleně.

Pokud se jim naskytne možnost získání nějaké výhody cestou, která ovšem není zcela správná, popřemýšlejí o ní, zároveň se také snaží podávat v zaměstnání maximální výkony pokud se jedná o povýšení.

Podle většiny mladých lidí je určitý řád důležitý, souhlasí s jeho respektováním, i když mnohdy kladou důraz na jiné aspekty chování než většina společnosti a některé normy v praxi občas poruší. Vztah ke společenským normám je do určité míry relativní v důsledku postformálního uvažování. Mladý dospělý si před sebou dovede zdůvodnit rozhodnutí, které se mu jeví v rámci daného kontextu správné. Hranice oddělující přijatelné od nepřijatelného není jasná ani trvalá (Vágnerová, 2007).

ZÁVĚR

Morálka, morální uvažování a jednání s ním spojené provází lidstvo do jeho úplných počátků. Jako příklad můžeme zmínit Desatero přikázání božích, které vyslechl Mojžíš na hoře Sinaj, a které mělo sloužit jako kodex mravních norem pro tehdejší lid. V našich kulturně-společenských podmínkách je v různých obměnách více či méně platný dodnes.

Cílem mé bakalářské práce bylo v první řadě objasnění a seznámení se s nejdůležitějšími pojmy z oblasti lidské morálky. Nemůžeme totiž přemýšlet či vyvozovat závěry z jakéhokoliv tématu, aniž známe jeho základní souvislosti. Zvláště pak, pokud se jedná o tak složitou problematiku, jakou morálka lidí současné generace mladé dospělosti bezesporu je, a která je ovlivněna mnoha faktory. V úvahu musíme brát samotný vývoj jedince, jeho zákonitosti, kulturní a společenské podmínky, ve kterých mladý člověk žije.

Ovšem stěžejním bodem této práce je její praktická část. Respondenti z řad mladých dospělých vyjádřili svoje postoje a názory, a umožnili nám tak nahlédnout do jejich svědomí. Jejich odpovědi mohou sloužit jako cenné podněty, můžeme se nechat inspirovat jejich jednáním nebo se raději některým způsobům vyhnout, ponaučit se.

Výsledky výzkumu mohou také posloužit v sociálně-pedagogické praxi jako poukázání na současné problémy či nedostatky v oblasti morálky, a to zpracováním projektu do občanské výchovy, případně projektu pro nízkoprahové centrum pro děti a mládež.

Prostřednictvím výzkumné části došlo k potvrzení mé počáteční domněnky. Současná generace mladých dospělých přemýšlí o morálních otázkách, morálních dilematech a toto téma jim není zcela lhostejné.

Závěr celé práce podle mě nejnvýstižněji dokreslí úryvek z knihy Kučerové (1994, s. 22): *„Není snadné usilovat o ideály. Avšak morálka nebyla a není vytvářena pro pohodlí a sytou spokojenost, nýbrž ze snahy překonávat sama sebe, přítomnou skutečnost ve jménu hodnot budoucnosti. Touha vždycky překračuje to, co je dáno.“*

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Olomouc : Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6.
- [2] DVOŘÁKOVÁ, Jana. *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno : Masarykova univerzita, 2008. 149 s. ISBN 978-80-210-4751-8.
- [3] FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Praha : Grada, 2009. 136 s. ISBN 978-80-247-2480-5.
- [4] GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996.
- [5] HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Praha : Portál, 1997. 176 s. ISBN 80-7178-154-1.
- [6] JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha : TRITON, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- [7] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie moudrosti a dobrého života*. Praha : Grada, 2009. 144 s. ISBN 978-80-247-2362-4.
- [8] KUČEROVÁ, Stanislava. *Obecné základy mravní výchovy*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 49 s. ISBN 80-210-0183-6.
- [9] LANGMEIER, Josef; KREJČÍROVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- [10] MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Cesta pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno : Paido, 2004. 77 s. ISBN 80-7315-078-6.
- [11] TYRLÍK, Mojmír. *Morální jednání*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. 134 s. ISBN 80-210-3535-8.
- [12] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. : Dospělost a stáří*. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č. 1 - Zastoupení pohlaví respondentů.....	32
Graf č. 2 - Postoj k nevěře.....	34
Graf č. 3 - Alkohol za volantem.....	34
Graf č. 4 - Postoj ke lhaní.....	35
Graf č. 5 - Nedodržení slibu.....	36
Graf č. 6 - Jaké pocity vzbuzuje v lidech pohled na staršího člověka?.....	36
Graf č. 7 - Názor na krádež.....	37
Graf č. 8 - Je opisování ve škole podvod?.....	37
Graf č. 9 - Možnost získání výhod.....	38
Graf č. 10 - Četnost lží.....	38
Graf č. 11 - Zkušenosti s nevěrou.....	39
Graf č. 12 – Mobbing.....	40
Graf č. 13 - Řešení obtížných úkolů.....	40
Graf č. 14 - Pracovní návyky.....	41
Graf č. 15 - Jste svědkem krádeže... ..	41
Graf č. 16 - Řízení pod vlivem alkoholu.....	42
Graf č. 17 - Povinnost x zábava.....	43
Graf č. 18 - Uvolnění sedadla v dopravním prostředku.....	43
Graf č. 19 - Starší sousedku... ..	44
Graf č. 20 - Vztah k romským dětem.....	45
Graf č. 21 - Zájem o pracovní pozici.....	45
Graf č. 22 - Vidíte žebrajícího člověka, pomyslíte si... ..	46
Graf č. 23 - Do okruhu Vašich přátel nepatří... ..	46
Graf č. 24 - Třídění odpadu.....	47

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Míra ztotožnění se s citáty.....	33
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1   Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

MORÁLNÍ UVAŽOVÁNÍ

Vážená respondentko, vážený respondent,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku. Jsem studentkou 3. ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v rámci své bakalářské práce provádím výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření na téma: „Morální uvažování u současné generace v období mladé dospělosti“. Dotazník je anonymní a vyhodnocení bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce.

Pokud není uvedeno jinak, označte prosím Vaši odpověď na otázku křížkem.

Děkuji za Váš čas.
Lucie Kučerová

Pohlaví: žena muž

Ukončené vzdělání: základní výuční list středoškolské vysokoškolské

Rodinný stav: svobodná(ý) vdaná/ženatý rozvedená(ý)

1. Co si představujete pod pojmem „morálka“?

(uved'te) _____
_____
_____

2. Oznamkujte čísly 1 – 5 (1 nejvíce, 5 nejméně) míru ztotožnění se s těmito citáty:

☐ S poctivostí nejdál dojdeš.	1 2 3 4 5
☐ Lež má krátké nohy.	1 2 3 4 5
☐ Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.	1 2 3 4 5
☐ Bez práce nejsou koláče.	1 2 3 4 5

3. Nevěra je pro Vás:

- nepřipustná
- možná
- normální jev

4. Myslíte si, že i velmi malé množství alkoholu za volantem může být nebezpečné?

- ano
- ne

5. Lhaní:

- odsuzujete
- občas je nutné, pokud nechcete pravdou někomu ublížit
- nedělá Vám problém, obzvláště pokud Vám přinese prospěch

6. Slíbil(a) jste příteli pomoc, ale slib jste nedodržel(a).

- příště to snad vyjde
- omluvíte se
- máte pocit viny

7. Pohled na staršího člověka ve Vás vzbuzuje:

- úctu
- lítost
- odpor
- jak kdy, spíše neutrální pocity

8. Váš názor na jakoukoliv krádež je:

- čistě negativní
- rozporuplný
- čistě kladný

9. Považujete opisování ve škole za podvod?

- ano
- ne

10. Zaměstnavatel Vám výměnou za malou úpravu v daňovém přiznání firmy nabídne zvýšení platu:

- okamžitě odmítnete
- popřemýšlíte o nabídce
- bez váhání přijmete

11. Lžete:

- nikdy
- občas
- často

12. Byl(a) jste někdy nevěrný(á)?

- ano
- ne

12a. Pokud jste v předchozí otázce zaškrtn(a) odpověď „ano“, uveďte četnost tohoto jednání:

- jednou
- vícekrát

13. Jste svědky šikany na pracoviště (mobbingu), jak zareagujete?

- zastanete se oběti
- jste pasivní (přihlížíte)
- máte strach se oběti otevřeně zastat, ale přemýšlíte o jiném způsobu pomoci
- přidáte se k většině

14. Pokud je Vám ve škole/v práci zadán obtížný úkol:

- raději onemocníte
- požádáte kolegy o pomoc
- musíte se s ním vypořádat

15. Do školy/zaměstnání chodím:

- včas a pravidelně
- se zpožděním a častými absencemi

16. Jste svědkem krádeže v obchodě, co uděláte?

- děláte, že se nic nestalo
- upozorníte dotyčného na nesprávnost jeho jednání
- zavoláte ostrahu obchodního domu

17. Řídil(a) jste někdy pod vlivem alkoholu?

ano

ne

17a. Pokud jste v předchozí otázce zaškrtnl(a) odpověď „ano“, uveďte četnost tohoto jednání:

jednou

vícekrát

18. Slíbil(a) jste pomoc příteli, ale na ten samý čas jste narychlo pozván(a) na koncert Vaší oblíbené skupiny. Co uděláte?

nedá se nic dělat, sliby se musí dodržovat

zkusíte stihnout obojí

přítel musí počkat

19. Do plně obsazeného dopravního prostředku nastoupí starší člověk. Jak se zachováte?

uvolníte mu své sedadlo

počkáte, zda se nezvedne někdo jiný a až následně sedadlo uvolníte

zůstanete sedět

podle nálady a aktuálního tělesného rozpoložení

20. Do Vašeho domu se přistěhovala starší sousedka. Když ji potkáte na chodbě:

pozdravíte ji

ignorujete ji

21. Proti romským dětem nic nemám, ale vadilo by mi:

- kdyby bydlelo ve stejném domě jako já
- kamarádilo s mým dítětem
- myslelo si, že můj vztah k němu je ovlivněn rasovými předsudky
- žádná z těchto odpovědí

22. Zjistíte, že Váš nadřízený odchází do důchodu a Vy máte o tuto pozici velký zájem, co uděláte?

- budete se snažit v zaměstnání podávat maximální výkony
- začnete zjišťovat mezi známými, zda jej někdo nezná a nemohl by Vám k místu dopomoci
- budete se snažit znemožnit kolegy, kteří mají stejnou šanci získat toto místo
- kombinace všech předchozích možností

23. Na ulici vidíte žebrajícího člověka, pomyslíte si:

- za situaci, do které si dostal, si může sám
- určitě měl v životě velkou smůlu, přispějete mu malým finančním obnosem
- nabídnete mu pomoc, odkážete ho na možnost azylového bydlení
- v poslední době jsou podobné výjevy běžné

24. Z okruhu svých blízkých přátel byste určitě vyloučil(a):

- člověka v akutní finanční tísní
- člověka cizí národnosti
- člověka extrémního politického smýšlení
- člověka, který se projevuje opakovanou bezohledností k druhým

25. Třídění odpadu je podle Vás:

- ztráta času, tříděním odpadu životní prostředí nezachráním
- nutnost, pokud chceme zdravé životní prostředí pro budoucí generace
- výmysl moderní doby za účelem zisku